

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

**ORTA VE GEÇ ÇOCUKLUK DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIN
BAĞLANMA DÜZEYLERİ İLE OLUMLU SOSYAL ARKADAŞLIK
VE PSİKOLOJİK KONTROL DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR KAVİ

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ZELİHA GÜLDEN BİLAL

ANKARA

2019

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

**ORTA VE GEÇ ÇOCUKLUK DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIN
BAĞLANMA DÜZEYLERİ İLE OLUMLU SOSYAL ARKADAŞLIK
VE PSİKOLOJİK KONTROL DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR KAVİ

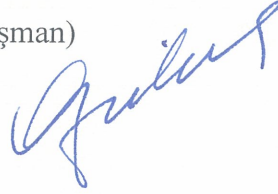
TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ZELİHA GÜLDEN BİLAL

ANKARA
2019

KABUL VE ONAY

Pınar Kavi tarafından hazırlanan “Orta Ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Bağlanma Düzeyleri İle Olumlu Sosyal Arkadaşlık Ve Psikolojik Kontrol Düzeylerinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 18.04.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Zeliha Gülden BİLAL (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Olcay YILMAZ (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Başak KARATEKE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ✓ Tezin tamamı her yerden erişime açılabilir.

18.04.2019

Pınar Kavi

Annem ve babam'a.

TEŞEKKÜR

En başta bu çalışmanın temelini oluşturmama yardımcı olan ve değerli bilgilerini benimle paylaşan saygıdeğer fahri danışmanım Prof. Dr. Galip Yüksel'e, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zeliha Gülden Bilal'e destek ve özverisinden dolayı teşekkür ederim. Jürimde değerli bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Olcay Yılmaz'a ve Dr. Öğr. Üyesi Başak Karateke'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yine, çalışmam boyunca benden yardımlarını bir an olsun esirgemeyen ve meslek hayatında çok başarılı olacağını düşündüğüm canım arkadaşım Ayla Kahil'e, süreç içinde motivasyonumu yükseltme başarısına ulaşabilen Çağrı Acuner'e ve bu süreçte tüm zorlukları benimle göğüsleyen, hayatımın her evresinde bana destek olan güvenli üslerim annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Teşekkürlerin az kalacağı, dört yıllık üniversite hayatım boyunca bana kazandırdıkları her şey için değerli bölüm hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

ÖZET

KAVİ, Pınar. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Bağlanma Düzeyleri İle Olumlu Sosyal Arkadaşlık ve Psikolojik Kontrol Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Hayat boyunca sürdürülen ilişkilerin temelinde yer alan anne-çocuk bağlanmasının oluşturduğu örüntü ile yaşayan kişi, ilişki içerisinde bulunduğu bireyleri de bu şekilde etkilemektedir. Orta ve geç çocukluk döneminde bağlanma figüründen görece uzaklaşan çocuk için önem arz eden ilişki şekli, arkadaşlıklara yönelmiş olan iletişim türüdür. Bu araştırmada orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma stilleri yanında, dönemi gereği ön plana çıkan arkadaşlık ilişkilerini odak noktası almış olumlu sosyal arkadaşlık ve anneden algılanan psikolojik kontrolün incelenmesi hedeflenmiştir. Çalışmaya 11-12 yaş arasında, 67 kız 86 erkek olmak üzere toplam 153 öğrenci katılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 153 öğrenciye demografik bilgi formu, Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği-Anne Formu, Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği ve Psikolojik Kontrol Ölçeği (Anne için) uygulanmış, elde edilen sonuçlar cinsiyet değişkenine göre incelenmiştir. Araştırılan sorular doğrultusunda frekans analizi, t testi ve korelasyon analizleri uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, literatür ile bağlantılı ve aksi şekilde olan sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra, orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma ve olumlu arkadaşlık ilişkileri arasında pozitif ve düşük düzeyde bir ilişki bulunurken, bağlanma ile psikolojik kontrol ve olumlu sosyal arkadaşlık ile psikolojik kontrol düzeyleri arasında negatif ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca tüm ölçeklerde cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Çalışma bulguları ortaya konulan literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Orta ve geç çocukluk, bağlanma, olumlu sosyal arkadaşlık, psikolojik kontrol.

ABSTRACT

KAVI, Pinar. Investigation of the Attachment Levels of Children in Middle and Late Childhood and Positive Social Friendship and Psychological Control Levels, Master's Thesis, Ankara, 2019.

Individuals live with the pattern of mother-child attachment which is the base of their relationships throughout their lives. This attachment, also, affects the interpersonal relationships of the individual. For a child in the middle and late childhood period, who now has a relatively distant relationship with the attachment figure, the important relationship is the communication directed to the friends. In this study, attachment styles of children in the middle and late childhood period were investigated along with positive social friendship which comes into prominence as a feature of the period and psychological control perceived from the mother. 153 students, of whom 67 were girls and 86 boys, aged between 11-12 participated into the study. For this aim, a demographic information questionnaire, Kerns Safe Attachment Scale-Mother Form, Positive Social Friends Scale and Psychological Control Scale-Mother Form were given to 153 students and data were analyzed in relation to gender variable. Frequency analysis, t-test and correlation analyses were conducted according to the research questions. As a result of the analyses, both consistent and inconsistent findings supported the related literature. A weak positive relationship was found between the attachment level of children in middle and late childhood period and positive social friendship relationship. In addition, a weak negative relationship was found between attachment level and psychological control as well as positive social friendship and psychological control levels. On the other hand, for all total scores of scales, no significant differences were found in relation to gender variable.

Keywords: Middle and late childhood, attachment, positive social friendship, psychological control.

İÇİNDEKİLER**Sayfa No:**

KABUL VE ONAY

BİLDİRİM

ADAMA..... i

TEŞEKKÜR..... ii

ÖZET..... iii

ABSTRACT..... iv

İÇİNDEKİLER..... v

KISALTMALAR DİZİNİ..... ix

TABLOLAR DİZİNİ..... x

1. GİRİŞ..... 1

1.1. PROBLEM DURUMU..... 2

1.1.1. Alt Problemler..... 3

1.2. TANIMLAR..... 4

1.3. SAYILTILAR VE SINIRLILIKLAR..... 5

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ..... 6

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ALANYAZIN..... 8

2.1. ORTA VE GEÇ ÇOCUKLUK DÖNEMİNE GENEL BİR BAKIŞ..... 8

2.1.1. Bağlanma Kuramı..... 9

2.1.2. BAĞLANMA KURAMI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR..... 11

2.1.3. Bağlanmanın Evreleri..... 12

2.2. OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ..... 16

2.2.1. Sosyal Destek..... 16

2.2.2 Olumlu Sosyal Davranış 18

2.3. PSİKOLOJİK KONTROL..... 21

2.3.1. Aile Yapısı.....	21
2.3.2. Münichin Yapısal Aile Yaklaşımı.....	22
2.3.3. Ebeveyn Tutumları ve Psikolojik Kontrol.....	23
2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	27
3. YÖNTEM.....	36
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	36
3.2. ÇALIŞMA GRUBU.....	36
3.3. VERİ TOPLAMA İŞLEMİ.....	36
3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	37
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
3.4.2. Kerns güvenli Bağlanma Ölçeği (KGBÖ)	37
3.4.3. Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği (OSAÖ)	39
3.4.4. Psikolojik Kontrol Ölçeği (PKÖ)	39
3.5. VERİLERİN ANALİZİ.....	40
4. BULGULAR.....	41
4.1. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların KGBÖ-A Puanları.....	41
4.2. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların OSAÖ Puanları.....	41
4.3. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların PKÖ Puanları.....	42
4.4. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Cinsiyetine Göre KGBÖ-A Puanları Farkı.....	42
4.5. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Cinsiyetine Göre OSAÖ Puanları Farkı.....	43
4.6. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Cinsiyetine Göre PKÖ Puanları Farkı.....	44
4.7. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların KGBÖ-A Puanları ile OSAÖ Puanları arasındaki İlişki.....	45

4.8. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların KGBÖ-A Puanları ile PKÖ Puanları Arasındaki İlişki.....	46
4.9. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların OSAÖ puanları ile PKÖ Puanları Arasındaki İlişki.....	46
5. TARTIŞMA ve YORUM.....	48
5.1. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Cinsiyete Göre Ölçek Toplam Puanları Arasındaki Fark.....	48
5.2. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon İlişkisi.....	52
6. ÖNERİLER.....	56
Kaynakça.....	57
EK-1. Kişisel Bilgi Formu.....	64
EK-2. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği Formu-Anne Formu.....	65
EK-3. Psikolojik Kontrol Ölçeği Formu.....	66
EK-4. Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği Formu.....	68
EK-5. Ölçeğin Geliştiricisinden Alınan Onay.....	69
EK-6. ÖZGEÇMİŞ.....	70

KISALTMALAR DİZİNİ

- KGBÖ** : Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği
KGBÖ-A : Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği-Anne Formu
OSAÖ : Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği
PKÖ : Psikolojik Kontrol Ölçeği

TABLÖLAR DİZİNİSayfa
No:

Tablo 4.1.1. Öğrencilerin KGBÖ Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistikleri	41
Tablo 4.2.1. Öğrencilerin OSAÖ Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistikleri	42
Tablo 4.3.1. Öğrencilerin PKÖ Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistikleri....	42
Tablo 4.4.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre KGBÖ-A t Testi Analiz Sonuçları Betimleyici İstatistikleri.....	43
Tablo 4.5.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre OSÖA t Testi Analiz Sonuçları Betimleyici İstatistikleri.....	43
Tablo 4.6.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre PKÖ t Testi Analiz Sonuçları Betimleyici İstatistikleri.....	44
Tablo 4.7.1. Öğrencilerin KGBÖ ve OSAÖ toplam puanları arasındaki pearson korelasyon analizi.....	45
Tablo 4.8.1. Öğrencilerin KGBÖ ve PKÖ toplam puanları arasındaki pearson korelasyon analizi.....	46
Tablo 4.9.1. Öğrencilerin PKÖ ve OSAÖ toplam puanları arasındaki pearson korelasyon analizi.....	47

1. GİRİŞ

Her toplumun devamlılığını sağlayabilmek adına o toplumu yönlendiren çeşitli görev ve kurallar bulunmaktadır. Bu görevler nesilden nesile geçerek toplumları ayakta tutar ve her toplum bu yazılı olmayan kuralları çocuklarına aktarma gayesindedirler. Bu aktarım işlemi toplumsallaşma olarak adlandırılabilir, bu toplumsallaşma sürecindeki en temel oluşum ise anne-baba ve çocuktan oluşan aile kurumudur (Kağıtçıbaşı, 2010). Aile kurumu içerisine yeni bir bebek dahil olduğu andan itibaren, ele alınan ve aile içerisinde yaşanan değişimler anne ve babanın davranışlarıyla ve çocuğa olan yansımalarıyla birlikte devamlı bir değişim ve gelişim göstermektedir. Bu değişimin en büyük ayağını oluşturan ve çocukla birlikte bağlanma sürecinin merkezinde yer alan anne figürü (gerçek anne veya çocuğa bakım veren birinci kişi), çocuğun ileriki yaşlardaki ilişkilerinin temelini atmaya başlayacak ayrıca ileriki yıllarda başkalarına karşı olan zihinsel şemaların oluşmasını sağlayacak ve yakın ilişkiler için bir rehber konumunda olacaktır. Anne ile bebek arasında yaşanacak olan ve bağlanma davranışını oluşturacak adımların atılması kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda, bebeklik döneminde anne ile olan ilişkinin geleceğe yansımaları, bireyin sosyalleşmesi aşamasında önem gösterecektir. Bu sebeple, çocuk ile bakım veren kişi arasındaki özel bağ önem taşımaktadır.

Bowlby (1969) bağlanma davranışını, erken gelişim dönemlerinde koruyucu ve güven verici ilişkilere aracılık eden bebek sinyalleri ile bakım veren kişinin organize tepkilerinin bir örüntüsü olarak açıklamıştır. Bebeğin, olması muhtemel olumsuz durumlara karşı kendisini korunmaya alması ve ihtiyaçlarının karşılandığını bilmesi anne ile çocuk arasındaki yakınlığı arttırıcı etkenler arasındadır. Bebeğin anneyi yanına çağırması için sergilediği ağlama, anne ile bedensel temas etme çabasına girmesi, gülümseyip cıvıldaması ya da anneyi takip etmesi bu bağın nasıl olacağını ortaya çıkaracak olan bebek davranışları arasındadır. Bebeğin bağlanma figürü ile ilişki sürdürme çabası, bağlanma objesinin yokluğunda verilen tepki yoğunluğu ve bağlanma figürü ile birlikteyken bebeğin ne kadar rahat ya da huzursuz olduğu anne ile bebek arasındaki bağlanma davranışını açıklamaya yönelik durumlar arasındadır. Bebek için annenin varlığı, annenin bebeğin iletişim kurma gayretlerine ve ihtiyaçlarına cevap verme hızı ve niteliği güvenli bağlanmanın oluşması ve bağlanma objesinin güvenli üs olarak kullanılması açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda ele alındığında, bebeğin ileriki yaşlarda kurduğu ilişkilerin gelişim özellikleri anne ile kurulan bağ ile

özdeşleştirilebilir.

Çocuk, büyüme aşamalarında zamanla anneden ayrılarak çeşitli yeni alanlara yönelmekte ve henüz keşfetmediği ilgi alanları oluşturmaktadır. Özellikle erken çocukluk dönemi sonrası anne ile küçük yaşta görülen bağlanma davranışının azalmaya başladığı ve ilgi alanının arkadaşlık ilişkilerine kaydığı görülmektedir. Orta çocukluk döneminde (8-12 yaş), ergenlik öncesi daha sakin bir dönem geçiren çocuk, anne figürüne odaklanmaktan görece uzaklaşıp akranlarıyla daha çok vakit geçirmek istemektedirler (Mayseless, 2005). Bu dönemde devreye giren arkadaşlık ilişkilerinin niteliğinin, aileler tarafından yönlendirici ya da kontrol edici şekilde ilerlemesi, çocuklarda çeşitli psikolojik kontrol uygulamalarına maruz kalma durumuna neden olmaktadır. Çocuğun arkadaşlık ilişkilerinin ne derece olumlu olduğu, arkadaşları tarafından ne derece desteklendiği ya da ne derece başkalarına fayda sağlayıcı davranışlar içerdiği son zamanlarda gelişim psikolojisi literatüründe araştırılması artış göstermiştir (Eisenberg, 1986; Staub, 1978; 1979; akt., Bayraktar, Kındap, Kumru ve Sayıl, 2010).

Yukarıda belirtildiği gibi orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların daha çok arkadaşlık ilişkilerine eğilim gösterdikleri, anne figüründen görece uzaklaştıkları ve bu dönemde anne figürünün çocuğu belli konularda psikolojik olarak kontrol altında tutma gereksinimini çocuğa hissettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1.1. PROBLEM DURUMU

Bebeklik çağında sık sık beslenmeye ihtiyaç duyan, altının temizlenmesi gereken ve ilgilenilip kendisiyle oynanmasını bekleyen çocuk; bu dönemde bu ihtiyaçlarını karşılayan (genellikle birinci anne figürü: doğrudan bakımı sağlayan anne ya da bakıcı) kişiye yönelme ve o kişiyi arar hale gelmektedir. Anne figürünün yeterince yakın ve ulaşılabilir oluşu; anne figürünün yeterli bakımı sağlaması, olumlu şekilde desteklemesi ve yeterli duyarlılığı sağlaması çocukların anneleri ile aralarında güvenli bağlanmanın gerçekleşmesini sağlamaktadır. Uzun vadede düşünüldüğünde bu tip anne-çocuk ilişkisi ile orta ve geç çocukluk dönemine gelmiş olan çocuklar, annelerini güvenli üs olarak

kullandıkları için arkadaşlık ilişkilerinin de daha olumlu olduğu düşünülebilir. Varsayılan bu durumun aksi şekli düşünüldüğünde ise annesi ile güvensiz bağlanma veya yeterli güvenli bağlanma yaşamayan çocukların arkadaşlık ilişkilerinin daha olumsuz olacağı varsayılabilir. Dönemi gereği orta ve geç çocukluk çağındaki bir çocuğun bağlanma figüründen göreceli olarak uzaklaşması ve daha çok arkadaş ilişkilerinin önem kazanması, dolaylı olarak çocuk ve arkadaşı arasındaki ilişkinin kontrolünü ele almak için çocuğa bir takım yönlendirme ve müdahalelerde bulunabilecek olan anne figürünün uygulayacağı çeşitli psikolojik kontrol yöntemleri ortaya çıkacaktır.

Bu çerçeveden yola çıkarak yapılan araştırmalar incelendiğinde, özellikle orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma düzeyleri hakkında yeterli bilginin olmadığı gözlemlenmiştir (Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009). Buradan yola çıkarak, bu dönemdeki arkadaşlık ilişkilerinin ve annenin uyguladığı müdahale yöntemlerinin merak uyandırması söz konusu araştırmanın yapılmasına yol açmıştır. Bu çalışmada bahsedilen düşünceler hakkında yeterli bilgi sağlayabilmek adına orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma, olumlu sosyal arkadaşlık ilişkileri ve uygulanan psikolojik kontrol konuları hakkında çalışma gereği hissedilmiştir.

Belirlenen bu gereksinim doğrultusunda, araştırmanın ana problemi şu şekilde belirlenmiştir:

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma ölçeği puanları ile olumlu sosyal arkadaşlık ölçeği puanları ve psikolojik kontrol ölçeği puanları arasında ilişki var mıdır?

1.1.1. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri şöyledir:

1. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma ölçeği puanları ne düzeydedir?
2. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların olumlu sosyal arkadaşlık ölçeği puanları ne düzeydedir?

3. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların algıladıkları psikolojik kontrol ölçeği puanları ne düzeydedir?

4. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma ölçeğinden almış oldukları puanlar cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

5. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların olumlu sosyal arkadaşlık ölçeğinden almış oldukları puanlar cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

6. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların algıladıkları psikolojik kontrol ölçeğinden almış oldukları puanlar cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

7. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma düzeyleri ile olumlu sosyal arkadaşlık ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

8. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma düzeyleri ile algıladıkları psikolojik kontrol ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

9. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların olumlu sosyal arkadaşlık ölçeği puanları ile algıladıkları psikolojik kontrol ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.2. TANIMLAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmada kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

Bağlanma: Bağlanma kavramı, yakın ilişkilerde olduğu kişilere ait olma ve güven ihtiyacı nedeniyle kurdukları duygusal bağ olarak açıklanmaktadır. Yeni doğan ile anne figürü (bağlanma kişisi, anne ya da bebeğe bakan birincil kişi) arasında kurulan bağlanma

ilişkisidir (Bowlby, 1969).

Orta ve geç çocukluk dönemi: Bu dönem uzun süreli ve ergenlik öncesi sakin bir büyüme dönemidir. Motor beceriler erken çocukluğuna kıyasla daha koordineli, sözcük bilgisi düzenleyebilecek zihinsel değişikliklerin yaşandığı, kendilerini daha çok tanımlamaya başladıkları, başkalarının duygu ve düşünme şeklini anlama kabiliyetinde olan ve akranlarla pozitif ilişki içerisinde olma hali bu dönemi tanımlayan özelliklerdendir (Santrock, 2014).

Olumlu sosyal davranış: Gönüllü olarak ve bir kişinin faydası için yapılan davranış kalıplarıdır. Bireyin diğer insanlara karşı olumlu tutumunu yansıtmaya ve toplumun uyumlu işleyişine katkıda bulunan düzeydeki davranışlardır (Yağmurlu, Sanson ve Köymen, 2005).

Psikolojik Kontrol: Çocuk ya da ergenin psikolojik ve duygusal gelişimini duygular yoluyla ya da sözel iletişim araçları aracılığıyla yönlendirici ve müdahaleci şekilde kontrol altında tutma olarak açıklanmaktadır. Kontrol edilen durum çoğu zaman çocuğun yaş düzeyine uygun şekilde sağlıklı olarak gelişmesini engelleyebilmektedir (Barber, 1996).

1.3. SAYILTILAR VE SINIRLILIKLAR

Katılımcıların Kişisel Bilgi Formu, Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeğini, Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeğini ve Psikolojik Kontrol Ölçeğini samimi, içten ve tarafsız bir şekilde yanıtladıkları; seçilen örneklemin evreni doğru bir şekilde yansıttığı kabul edilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan istatistiklerde hata payı .05 olarak kabul edilmiştir.

Yapılan çalışma, 2014-2015 öğretim yılında Ankara ili, Çankaya ilçesine bağlı bir özel öğretim kurumundan seçilen 5. ve 6. sınıflarında okuyan 216 öğrenciyi kapsamaktadır. Veri toplama işlemi ölçeklerin anlaşılır olması ve süreleri bakımından düzenlenerek iki adımda uygulanmıştır. Öğrencilerin 1 ders saatlik süreleri göz önünde bulundurularak; birinci oturum olarak Kişisel Bilgi Formu ve Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği anneye uygulanmıştır. İlerleyen günlerde ise öğrencilerin ders uygunluklarına göre Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği ve Psikolojik Kontrol Ölçeği (anne için) verilmiştir. Bu uygulama şekli sebebiyle toplamda üç ölçekten 216 öğrenci doldurmuştur fakat

yapılan ikinci oturuma gelmeyen veya birinci oturumda daha önce olmayan öğrencilerin olması sebebiyle üç ölçeği birden yapan öğrenci sayısı 153'e düşmüştür. Bu açıdan bu araştırma söz konusu yıl ve okulda okuyan öğrencileri kapsamaktadır. Bunun yanı sıra, yapılan çalışmada sözü edilen katılımcı grubunun incelenen değişkenlerinde anne ve baba değil yalnızca anne faktörünün etkisi incelenmiştir. Söz konusu çalışma bu açıdan sınırlı kalmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Türkiye’de orta ve geç çocukluk dönemi çocukları ile ilgili ulaşılabilen kaynaklar doğrultusunda bağlanmayı inceleyen bilimsel çalışmalar mevcuttur (Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009; Gül, 2015; Özdemir, 2012; Kırımer, Akça ve Sümer, 2014; Sözügeçer, 2011). Orta ve geç çocukluk dönemi göz önünde bulundurulduğunda, bağlanma figüründen ziyade (anne ya da birincil bakım veren kişi) ilgi odağının arkadaşlık ilişkilerine kayıyor oluşu bu dönemdeki arkadaşlıkların niteliğini belirleme ihtiyacı doğurmuştur. Aynı zamanda az önce de belirtildiği gibi anne figüründen görece uzaklaşan çocuk için, “Anneden algılanan psikolojik kontrol bu dönem için önem kazanmakta mıdır?” sorusu akıllara gelmektedir. Öte yandan orta ve geç çocukluk döneminde bağlanmayı incelemiş aynı zamanda psikolojik kontrol ve olumlu sosyal arkadaşlığın etkilerinin bir arada incelendiği çalışmalar görülmemiştir. Buradan hareketle, orta ve geç çocukluk döneminde bağlanmayı araştırırken olumlu sosyal arkadaşlık ilişkisi ve psikolojik kontrolün etkisinin ne düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla bir çalışma yapma gereksinimi duyulmuştur. Buradan yola çıkarak çalışma grubuna uygulanabilecek olan ölçeklerin seçiminde ilk olarak bağlanma konusu temel alınarak ölçek araştırılması yapılmıştır.

Ülkemizde yapılmış çalışmalar gözden geçirildiğinde, literatürde yeni sayılabilecek olan psikolojik kontrol ve olumlu sosyal arkadaşlık konusu yukarıda belirtilen gerekçeler de göz önünde bulundurulduğunda kullanımları için ihtiyaç hissedilmiştir. Yerli literatür göz önünde bulundurulduğunda psikolojik kontrol (Aksoy, Kahraman ve Kılıç, 2008; Sayıl ve Kındap, 2010; Kındap Tepe ve Sayıl, 2012; Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010; Kurt, Sayıl ve Kındap Tepe, 2013) ve olumlu sosyal arkadaşlar konusu hakkında (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008; Bayraktar, Kındap, Kumru

ve Sayıl, 2010; Öztürk ve Sayıl, 2012) çeşitli çalışmalar mevcuttur. Fakat çalışma öncesinde konu ile ilgili bilgiye ulaşımın sınırlı oluşu göz önünde bulundurularak belirlenen bu eksiklik doğrultusunda çalışmada bu konulara yer verilmek istenmiştir. Barber (1996) tarafından geliştirilmiş, Sayıl ve Arkadaşları tarafından (2010) uyarlanmış olan Psikolojik Kontrol Ölçeği (Psychological Control Scale) ve Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından geliştirilmiş, Sayıl ve arkadaşları tarafından (2008) uyarlanmış olan Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği (Prosocial Friends Scale) kullanılmak istenmiştir. Bahsedilen konular ile ilgili literatür taraması yapıldığına PKÖ, OSAÖ ve KGBÖ'nin bir arada kullanıldığı ya da bu konuları içeren farklı araştırmalara rastlanmamaktadır. Bu çalışma bu açıdan diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ALANYAZIN

Bu bölümde, orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma düzeyleri ile olumlu sosyal arkadaşlık ve psikolojik kontrol düzeyleri hakkında literatür incelemeleri yer alacaktır.

2.1. ORTA VE GEÇ ÇOCUKLUK DÖNEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Erikson'un (1963), insan gelişiminin sekiz aşamasını anlatan yazısında, orta ve geç çocukluk dönemindeki çocuklar gelişim evrelerinin dördüncüsü olan *çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu* aşamasında denk gelmektedir. Burada çalışkanlık olarak geçen kavram, orta ve geç çocukluk döneminin baskın kavramı olarak nitelendirilmektedir. Bir takım şeylerin nasıl çalışıp nasıl yapıldığını merak eden çocuklar, bir şey üretmeye teşvik edildiğinde (örneğin; bisiklet tamir etme ya da yemek pişirme) başarıma hisleri gelişir. Fakat bu dönemdeki merak ve yapma ihtiyaçları ebeveynler tarafından yaramazlık gibi kavramlarla nitelendirilirse çocukta aşağılık duygusu gelişmeye başlar (Santrock, 2014). Bu dönemdeki çocuklara, daha ileri seviyede kendilerini geliştirecekleri ve onları çalışkan bireyler olarak sorumluluk sahibi olmalarını sağlayacak üretkenlik duygusunun aşılması gerekmektedir. Bu durumun aksi söz konusu olduğunda, üretkenlikten kaçma ve sonraki gelişim dönemlerini başarıyla atlatabilme ya da ileriki dönemlerde yetersiz kalma durumu söz konusu olmak suretiyle çocukta aşağılık kompleksi yaşanabildiği belirtilmektedir (Gander ve Gardiner, 2007).

Kişisel olarak bağımsızlığın kazanılması, yaşlılarla ilişki sürdürmeyi öğrenme ve toplumsal olarak uygun şekilde kadınlık ya da erkeklik rolünü öğrenme orta çocukluk döneminde çocukların kişisel gelişim ve toplumsal görevleri arasındadır. Bu dönem içinde yer alan iki temel işlev çocuğun gelişimi üzerinde ileriye dönük etkiler yaratacaktır. Bunlardan ilki aile ve anne-babadır, ikincisi ise akran ilişkilerini içermektedir. Bu yaş dönemindeki çocuklar okul öncesi dönemde olduğu gibi anne baba üsluplarından ve kardeşlerden etkilenmektedir. Ancak orta ve geç çocukluk dönemi akran grubu ilişkilerinin gerçek anlamda başladığı dönemdir (Gander ve Gardiner, 2007). Bu dönemdeki ilişkilerin resmi olmayan bir şekilde kendiliğinden geliştiği belirtilmektedir ancak kısa zaman içerisinde formal bir yapı haline gelen akran ilişkileri; çocukların akranları tarafından kabul edilip edilmeyeceği, grubun ihtiyaç duyduğu özelliklere sahip

olabilme, etkili biçimde iletişim kurabilme gibi özelliklere bağlıdır (Gander ve Gardiner, 2007).

Öte yandan dönemin en belirgin özelliği denilebilecek akran ilişkilerinin öneminin artıyor oluşu, bu dönemde ebeveynlerden ziyade arkadaşlarla kurulan ilişkinin yoğunluğunu ortaya koymaktadır (Kerns ve ark., 1996). 8-12 yaş arası kapsayan orta çocukluk döneminde özellikle okula uyum süreci, akademik değerlendirmenin ön plana çıkışı, çocuğun anneden yavaş yavaş elini eteğini çektiğini göstermektedir. Kerns ve arkadaşlarının 2000 yılında yaptıkları iki senelik boylamsal çalışmada (N=77), orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların zaman içinde babaya olan bağlanmada istikrar gösterdikleri fakat anneye yönelik bağlanmada bu durumun söz konusu olmadığı ifade edilmiştir (Kerns, Tomich, Aspelmeier ve Contreras, 2000; akt., Sümer ve Şendağ, 2009). Ancak bu çalışmanın örnekleminin, bu yorumları yapabilmek için çok küçük olması sebebiyle, üçüncü sınıftan altıncı sınıfa kadar olan çocukların üç sene izlendiği boylamsal bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda çocukların hem anneye hem de babaya süreç içinde istikrarlı bir bağlanma süreci olduğu, ayrıca zamanla anne ve babaya bağlanmada zayıflama olduğu belirtilmiştir (Verschueren ve Marcoen, 2005). Orta ve geç çocukluk döneminde gelişen bilişsel ve sosyal beceriler ve farklı düşünme özelliklerin anne-baba ile olan ilişkileri daha karmaşık hale getirdiği literatürde yapılan çalışmalarda görülmektedir (Dwyer, 2005). Fakat yine de bu dönemde birincil bağlanma figürünün ebeveynler olduğu yapılan diğer çalışmalarda görülmektedir (Levitt, Guacci-Franco ve Levitt, 1993; Lieberman, Doye ve Markiewicz, 1999; akt. Sümer ve Şendağ, 2009).

2.1.1. Bağlanma Kuramı

Oxford sözlüğünde kontrol kelimesi, “düzenleme ya da yönlendiren güç veya eylem” olarak tanımlanmıştır (Oxford University Press, 2001, s. 186). Buradan yola çıkarak, bir düzenleme teorisi olarak açıklanan bağlanma teorisi, temelde psikobiyolojik olarak birbiriyle uyumlu ve etkileşimli bir şekilde çalışan anne-bebek senkronunun oluşumu şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Anne figüründen (gerçek anne ya da çocuğa bakan birincil kişi) ayrılma veya onu kaybetme durumunda ortaya çıkan bağlanma davranışı neredeyse on iki ay içerisinde anne-bebek arasında gelişmekte ve ortaya çıkmaktadır. 1940’ların öncesine dek çocuğun anneden ayrı kaldığında nasıl davranışlar sergilediğine dair bir gözlem dizisi kayıtlı değildi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Dorothy Burlingham

ve Anna Freud'un yayınladığı ve yapılan ilk gözlemler sağlıklı ve ayrılıktan sonra savaş zamanı bir çocuk yuvasında oluşabilecek en iyi koşullarda bakılan ve dört yaşa kadar yer alan çocuklardan oluşmaktaydı (1942 ve 1944). Bu incelemeler, öncü çalışmalar olduğu için sistematik bir raporlandırma mevcut değildi. Ardından yapılan gözlemler arasında yer alan ve bekar annelerin cezaevi ortamında büyüttükleri yüz çocuk üzerineydi (Spitz ve Wolff, 1946). Buradaki bebekler altı ile sekiz aylık olana dek kendi anneleri tarafından bakılmıştı, sonra ise dışsal nedenlerden dolayı çocukların annelerini hiç görmediği ya da belli periyotlarla gördüğü bir ayrılma meydana gelmişti. Bu iki çalışmadan sonra James Robertson 1948-1952 yılları arasında çalıştığı Hampstead Nurseries hastanesinde, yaş aralıkları on sekiz ay ve dört yaş arasında değişen çocukları gözlemlemiştir. Yuva veya hastaneye gitmiş bu çocukların sadece ayrı kalma sürecini değil aynı zamanda öncesini ve sonrasını da gözlemlemiş ve 1952 ve 1954 yılları arasında bir film yayınlamıştır. Bağlanma teorisini geliştiren Bowlby'in (1944) ilk çalışmaları ise çocuk suçluların ev yaşamları ve karakter özellikleri hakkında olmuştur, burada gözlem ve incelemelerini devam ettiren Bowlby anne ve çocuk arasındaki ilişkinin zedeleyici olmasının yıllar sonra psikopatoloji geliştirmeye zemin hazırladığını ifade etmiştir. Daha sonra yaptığı çalışmada ise erken dönemdeki anne yokluğunu incelemek adına 7 yaşında hastaneye giden çocukları incelemeye alıp erken dönem anne yokluğunun çocuğun duygulanım ve psikolojik problemlerindeki önemini incelemiştir (1952). Bowlby bu incelemelerinden sonra çalışma arkadaşı James Robertson'ın yaptığı gözlemlere dayanarak çeşitli verilerin yorumlanmasını sağlamış ve anneden ayrılan ve karınları doymuş, bununla birlikte başkaları tarafından bakım verilen çocukların yine de yoğun bir huzursuzluk yaşadıklarını gözlemlemişlerdir. Yapılan tüm gözlemlerden yola çıkarak anne ile çocuk arasındaki ilişkinin neden bu kadar önem taşıdığını düşünmeye başlamıştır. Diğer kuramcıların anne bebek arasındaki bağ üzerine yürüttükleri fikirleri ve hayvan davranışlarını gözlemleyen etoloji bilimcilerinin yaptığı çalışmaları tatmin edici bulmayan Bowlby, erken yaşta annenin varlığının neden bu kadar elzem olduğunu ve anne bebek arasındaki bağın neden bu kadar çarpıcı bir öneme sahip olduğunu düşünmeye başlamıştır. Daha sonra annenin neden bu kadar önemli olduğuna dair evrimsel biyoloji, etoloji, gelişimsel psikoloji ve kontrol sistemleri teorisi gibi alanları baz alarak alternatif ve yeni bir anlayış getirmeye çalışmıştır.

2.1.2. Bağlanma ile İlgili alışmalar

Bowlby, 1960'lerde somutlaştırmaya başladığı bağlanma kuramını (Bowlby, 1969, 1973, 1982) zellikle evrimsel biyoloji, etoloji ve psikoloji (zellikle bilişsel psikoloji ve gelişim psikolojisi) olmak üzere eklektik bir yaklaşımla şekillendirmiştir (Tzn ve Sayar, 2006). Bağlanma örüntüsünün ve bağlanma figürü ile var olan ilişkinin sistematik bir şekilde araştırmasını yapan Ainsworth ve arkadaşları (1978), Yabancı Ortam Yöntemi (YOY) olarak bilinen deneysel gözlemi uygulamıştır.

Kendisi de psikoanalitik gelenekle eğitilmiş olmasına karşın buna ters düşen Bowlby, psikoanalitik teoriye göre çocukların annelerini sevme nedeni, annenin çocuğu beslemesi ve açlık olan içgüdüsünü doyummasıydı, Lorenz'in (1935) kaz ve rdekler, Harlow'un (1958) maymunlar üzerinde yaptığı araştırmalardan etkilenerak erken yaşta anneye yakın kalmanın sadece insan yavrusunda değil, çok sayıda canlıya özgü bir davranış olduğunu ve hayatta kalma şansını arttıran evrimsel temelli bir işlevi olduğuna karar vermiştir. Bu sebeple bağlanma kuramı etolojik temellidir denilebilir.

Harlow'un maymunlar üzerinde yaptığı deneyde de görüldüğü üzere tehdit altındaki primat gruplarının yırtıcılardan (yüksek bir ses ya da ani bir hareket uyarısı) uzaklaşırken kendisine koruma sağlayacağını varsaydığı maket anneye yöneldiği görülmektedir. İnsan yavrularının da bu korumayı sağlayacak şekilde kendilerini ebeveynlerine yakın tutacak mekanizmalara ihtiyaçları vardı. Yani bağlanma davranışında kendisine bakan anne figürüne (bir çocuğa annelik eden veya çocuğun bağlı olduğu kişi) yönelmeyi içermektedir. Bağlanma davranışının ilk işaretlerinden olan ağlama, yapışma ve aktif arama (bağırma) davranışları, kendisine bakan anne figüründen ayrıldığında ortaya çıkan aktif ve işlevsel bir tepkidir. İnsan yavrusu doğadaki diğer canlılardaki gibi bebeklik döneminde bakıma muhtaç olduğu için ve beslenme, barınma, korunma gibi faaliyetlerde birine muhtaç olduğu için hayatta kalıp becerilerinin gelişmesi adına bir yetişkin tarafından uzun süreli bakıma ihtiyaç duymaktadır (Sümer, Sayıl ve Berument, 2016). Bu süreçte bağlanma davranışının temelini oluşturacak olan yenidoğanın davranışlarının ona bakan yetişkinlerin tahmin etmesi ve anlaması ciddi önem taşımaktadır. Bu sebeple anne figürünün çocuğa karşı ne kadar duyarlı, ne kadar sıcak ve tutarlı davranıyor oluşu bağlanma sisteminin olumlu şekilde devam etmesi adına büyük önem taşımaktadır.

2.1.3. Bağlanmanın Evreleri

Bowlby, yetişkinlere yakın olma çabasını bağlanma davranışsal sistemlerinin ilk adımı ve hayatta kalma bakımından yenidoğanlar için yaşama ihtimalini arttıran güdüsel bir yönelim ve evrimsel bir süreç olduğunu açıklamıştır (Bowlby, 1969). Bu bağlanma sürecinde bebeğin anne figürüyle olan ilişkisine aracılık eden çeşitli davranış kalıpları bulunmaktadır. Bunlardan ilki anneyi çocuğa getiren sinyalleme davranışları, ikincisi ise yaklaşma davranışlarıdır yani çocuğu anneye getiren etkiyi anlatmaktadır.

Sinyalleme davranışı olarak yer alan ağlama, gülümseme ve bebeleme ve sonradan çağırmaya ve belirli mimiklere dönüşen davranışların tamamı annenin çocuğa olan yakınlığını arttıran sosyal sinyallerdir. Bu sinyalleme davranışlarının da kendi içinde derecelendirmek ya da kategorilendirmek mümkündür. Örneğin ağlama oldukça farklı koşullarda ve farklı türlerde ortaya çıkmaktadır. Aç olduğu için ağlayan bir bebek yavaş bir şekilde ve düşük yoğunlukta başlar, zaman geçtikçe daha gürültülü bir hale gelir. Diğer taraftan acı kaynaklı olan ağlama ise başlangıçtan itibaren yüksek ve güçlü bir şekilde ortaya çıkar ve anneyi çocuğa aceleyle getirme konusunda tüm uyarıcılar arasında en güçlü olanıdır. Gülümseme ve bebeleme, ağlamadan farklı bir şekilde çocuk tokken, yalnız değilken ve acı içerisinde değilken ortaya çıkar. Bebeği gülümseyip bebeleme davranışı gösterdiğinde anne buna karşılık gülümseyecek, onu okşayıp sevecektir ve devam eden sosyal etkileşimlerden biri meydana gelmiş olacaktır. Diğerlerinden daha farklı türde ve ilginç olan sinyalleme davranışı ise yürüyen çocukta ortaya çıkan ve yaklaşık altı aylık bir bebekte görülebilen kollarını kaldırma davranışlarıdır.

Bebeği anneye getiren arama ve izleme, yapışma, beslenme dışı emme ve memeyi kavrama yaklaşma davranışlarıdır. İnsan yavrusu mobil olur olmaz belirgin hale gelen anneye yaklaşma ve onu izleme kısa zamanda daha organize hale gelerek çocuğun hareketleri anneye göre değişmeye başlamaktadır. Çocuk bunun için emekleyecek, sürünecek, yürüyecek ya da koşacaktır.

Herhangi bir tökezleme durumunda ya da anne kucağından bir yabancıya gitmesi ya da yabancı bir ortama bırakılacağı durumlarda bebek ilk haftalardan itibaren yapabildiği yapışma davranışını ortaya koyacaktır. Beslenme dışı ortaya çıkan emme ve memeyi kavrama davranışlarının sonucunda bebeğin anneye olan yakın teması koruma istemesi vardır. Bowlby (1969) memeyi kavrama ve emmenin birinci önem teşkil eden kısmının

beslenme olduğunu, ancak bağlanma davranışının ikincil olduğunu varsaymanın yanlış olacağını belirtmektedir.

Anne-bebek arasındaki bağlanma ilişkisi sınırları net olmayan evrelerden oluşmaktadır.

Birinci evre “figürün sınırlı ayrımıyla yönelim ve sinyaller” evresidir. Bu evrede bir bebeğin insanları ayırt edebilme becerisi işitsel ya da kokusal uyaranlar ile sınırlıdır. Elverişsiz koşullarda uzayabilen evre genel olarak doğumdan sekiz hafta olana kadar sürer ve on iki haftalığa kadar çıkabilir. Bebeğin karşısındaki kişiye davranış şekilleri arasında bu evrede göz hareketlerini izleme, yönelme, kavrama, gülümseme ve bebeleme vardır. Takribi on iki haftalıktan sonra bebeğin sosyalleşmesine aracı olan bu davranışlar artar ve daha spontan ve dinamik bir hal alır.

İkinci evre “bir ya da birden fazla ayrı figüre yönelme ve yöneltilen sinyaller” olarak adlandırılmıştır. Bu evrede bebek birinci evrede olduğu gibi insanlara karşı sosyal kalmaya devam eder fakat yöneldiği insanlar arasından belirgin olarak başkaları yerine anneyi hedef alma eğilimindedir. Bu evre takribi olarak altıncı aya ya da var olan şartlara göre de sonrasına dek devam eder.

Üçüncü evre ise “sinyallerin yanı sıra lokomasyon aracılığıyla ayrı bir figüre yakınlığın korunması”dır. Bu evrede bebeğin anneyi takip etme, anne döndüğünde onu karşılama, etrafını keşfetme sırasında anneyi baz alarak davranma ve verdiği tepki çeşitliliğinde artış gözlemlenmektedir. Bu evrede anneye bağlanmayı içeren çeşitli sistemler daha organize biçimde aktive olmaya başlayacaktır ve anne figürüne olan bağlanma davranışında belirgin bir artış yaşanacaktır. Üçüncü evre çoğunlukla yedinci ay arasında başlar ancak anne figürüyle yeterince temasa sahip olmayan bebeklerde bu evre on ikinci aya kadar uzayabilir.

Dördüncü evre “Hedef düzeltimli bir partnerliğin biçimlenmesi”. Bowlby’nin partnerlik olarak adlandırdığı daha komplike bir ilişkinin gelişmesi için ön hazırlık aşamasıdır. Bebek anne figürünü bağımsız bir nesne olarak algılamaya başlar. Annenin davranışlarının ne şekilde değiştiğini gözlemleyerek annenin davranışlarına karşı çeşitli beklentiler oluşturmaya başlamıştır. Önceki evrelere göre daha karmaşık bir ilişkinin gelişimi başlayacaktır (Bowlby, 1969).

Bowlby’nin yaptığı gözlem ve araştırmalar belirlenmiş bir ortamda annesiyle uygun bir güven ilişkisi kurmuş ve daha önce ondan ayrılmamış on beş ile otuz ay arasındaki bir

çocuğun anneden ayrıldığında göstereceği bir takım davranış kalıpları olduğunu ortaya koymuştur. Bunlar anneye gösterilen hangi davranışın daha baskın olduğuna göre üç evreden oluşmaktadır.

1. Protesto evresi: Çocuk sınırlı kaynaklarının tümünü kullanarak anneyi geri almaya çalışacaktır. Genellikle yüksek sesle ağlayacak, kendisini savuracak ve kayıp annenin varlığına dair herhangi bir görüntü ya da ses aramaya çalışacaktır. Çocuğun bu davranışı annenin geleceğine dair umutlu olduğunu göstermektedir.

2. Umutsuzluk evresi: Çocuğun protesto evresindeki aktif fiziksel hareketlerinde azalma görülecektir, çocukta monoton bir şekilde aralıklı ağlamalar görülebilir. İlk evrede anneyi bulmaya dair var olan umut yerini derin bir yas haline bırakır, bu evrede yanlış bir şekilde annenin gidişindeki hakkındaki üzüntünün azaldığı zannedilir.

3. Kopma evresi: Çocuk artık annenin yerine geçen bakıcıları reddetmemeye başlar, onların getirdiği yemeği ya da giysileri kabul eder hatta girişken bile olabilir.

Bowlby'nin yaptığı araştırma ve çalışmalardan etkilenecek daha ölçülebilir ve sistemli bir şekilde gözlem yapan Ainsworth (1963) Afrikalı Uganda bebeklerini anneye bağlanma ve bebeğin keşif davranışları açısından gözlemlemiştir. Uganda'da yaptığı bu araştırmayı daha doğaya yakın bir toplum ve bebek ve annelerinin Batı'ya göre daha doğal özellikler taşıması bakımından tercih etmiştir. Uganda'da Ganda kabilesinin kadınları sabahları yaptıkları işlerden sonra dinlenmek için toplandıkları ve bebekleriyle bir araya geldikleri iki saatlik bir zaman diliminde gözlemlenmiştir. Burada bebekler ya kucağa alınmakta ya da serbest bir şekilde emeklemeleri için serbest bir şekilde dolaşmaktaydı. Bebeğin bulunduğu yerde her halükarda birden çok kişi bulunduğu için bebeğin diğer insanlara karşı gösterdiği davranışlar ve anneye olan bağlanma davranışlarının kolay bir şekilde gözlenebileceği belirtilmektedir. Bu çalışmada, yirmi yedi bebekli yirmi beş anne, iki haftada bir iki saatliğine ve toplamda yedi ay boyunca takip edilmiştir. Çalışma süresinin bitiminde bebeklerin neredeyse hepsi on ile on beş aylık olmuş, sadece iki bebek altı aylık olmuştur. Ainsworth bebeklerin annelerinin ve diğer kişilerin olduğu ortamda acıktıklarında, canlarını acıtan durumlar karşısında ya da annenin bebekten uzaklaştığı durumlarda bebeğin hangi davranışlarda bulunduğunu gözlemlemiştir ve bu tip durumlarda bebeğin anne ile temas etme çabasına girdiğini yani bağlanma tepkileri gösterdiğini belirtmiştir. Bebeklerin keşif amacı için annelerini güvenli bir üs olarak kullandıklarını ve annenin bebeğin gönderdiği sinyallere yanıt vermesinin bağlanma

davranışını nasıl etkilediğine dair bireysel farklılıklar üzerinde durulmuştur. Ganda kabilesindeki çocuklarla yapılan bu çalışmada yirmi yedi çocuktan dördü bağlanma davranışı göstermemişlerdir. Ainsworth yaptığı bu çalışmadan sonra, ilk büyük ve literatürde kabul görmüş olan Yabancı Ortam Deneyi'ni (Strange Situation Test) bağlanma kuramına katkı sağlayarak uygulamaya koymuştur (1978). Bu yöntemde 12-18 aylık çocuklar yabancı bir ortamda, yabancı bir kişinin bulunduğu ve annenin belirli aralıklarla ortamdaki ayrıldığı yani bağlanmayı tetikleyecek olan hafif düzeyde stresin oluşmasını sağlayacak durumlar oluşturularak çalışılmıştır. Burada annenin varlığında ve yokluğunda, yabancı bir ortamda ve yabancı bir kişiye bebeğin verdiği tepkilerin yanı sıra bebeğin keşif davranışları hakkında bilgi toplamak da amaç edinilmiştir. Kapıdan uzak iki sandalyenin bulunduğu, sade bir ortamı olan, odanın ortasında toplu bir şekilde oyuncakların bulunduğu ve bebeğin göremeyeceği ve bebeğin bütün vücudunun kaydedileceği şekilde açlandırılmış bir kamera ile çekim yapılmıştır. Uygulamada sekiz epizot bulunmaktadır ve bu epizotlar standartlaştırılmış şekilde planlanmıştır fakat bu epizot süreleri anne gittikten sonra bebeğin verdiği tepkilere göre kısaltılabilmektedir. Süreçte anne ve bebek odaya girer (1. Epizot-1 dakika), bu sırada anne bebeğin odayı keşfetmesi konusunda gerekirse teşvik eder (2. Epizot-3 dakika), daha sonra odaya yabancı kişi gelir ve epizotun son dakikasında çocukla oyun oynar (3. Epizot-3 dakika). Bu sırada anne belirlenen sürede odadan ayrılır ve bebek yabancıyla baş başa kalır (4. Epizot-3 dakika). Standartlaştırılmış bu zaman diliminden sonra anne odaya gelir ve yabancı dışarı çıkar (5. Epizot-3 dakika) ve bir süre sonra anne odadan tekrar çıkar (6. Epizot-3 dakika), ardından yabancı odaya gelir ve gerekirse çocukla etkileşime girer (7. Epizot-3 dakika). 8. Epizot (3 dakika) ise annenin odaya geri döndüğü ve yabancı odadan çıktığı bölümdür. Ainsworth ve arkadaşları bu çalışmada çocukları verdikleri tepkilere göre, güvenli, kaygılı/kararsız ve kaçınan olan üç bağlanma stili içinde değerlendirmişlerdir.

1. Güvenli bağlanan bebekler: Anne odayı terk ettiği zamanlarda doğal olarak tedirgin olmaktadır ancak aşırı bir tepki göstererek ürkek davranmamışlardır. Anneleri ile tekrar bir araya geldiklerinde sakinleşmeleri uzun zaman almamıştır. Çabuk teselli olmuş, annenin gitmesi bebeğin normal davranışlarına ket vurmamış ve etrafını keşfetmeye devam etmişlerdir.

2. Kaygılı/kararsız bağlanan bebekler: Annenin odandan ayrılmasına aşırı tepki vermekte, yoğun bir kaygı ve kızgınlığın olduğu gözlenmektedir. Annenin olmayışını

avutmak için etkileşimde bulunan yabancı kişiyi reddetmektedirler ve anne odaya geldikten sonra da sakinleşmesi çok uzun zaman almıştır, fiziksel temas ile teselli bulamayarak anneye yapışıp kalma hareketi gözlemlenmiştir. Ayrıca etrafını keşfetmeye dair herhangi bir girişimde de bulunmamışlardır.

3. Kaçınan bağlanma gösteren bebekler: Anne odadan ayrıldığında annenin gidişinden çok fazla etkilenmiş görünmeyip tepkisiz kalmışlardır. Yine anne odaya döndüğünde anneye çok fazla ilişki kurmaya yönelmemiş. Anneye kurulacak olan fiziksel temas bir şekilde reddedilmiş ve daha çok etrafındaki oyuncaklarla oynar şekilde gözlemlenmiştir.

2.2. OLUMLU SOSYAL DAVRANIŞ

Orta ve geç çocukluk dönemindeki olumlu sosyal davranış kalıplarına geçmeden önce, sosyal destek kavramının çocuk üzerinde neden önemli olduğu hakkındaki çalışmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Sosyal Destek

Çocuğun olumlu sosyal gelişimi açısından ve benlik kavramı üzerindeki etkisi açısından en önemli etkenlerin başında ebeveyn ve aile, sonrasında akran grupları, son olarak ise okul gelmektedir. Sorumluluk ve sevgi aracı olan ebeveynlerden, olması gereken davranışları gösterme açısından akranlardan ve başarı ve başarısızlık durumu ile okul hayatından; başka çevresel faktörlerden etkilendiği gibi etkilemektedir. Bu bahsedilen maddelerden bir diğeri de sosyal destektir. Çocuğun ev içerisinde destekleniyor oluşu, ileriki hayatında olumlu bir kişilik ve olumlu bir sosyal yapı oluşturmasına ön ayak olmaktadır. İlk olarak aile içinde başlayan ve sosyal destek sayesinde gelişen psikososyal gelişimde daha sonra arkadaşlar da önem kazanmaktadır (Köksal Akyol ve Salı, 2013). Gelişmiş benlik duygusuna sahip bireyler olumlu benlik kavramına sahip kişilerdir, bireyin kendisine ilişkin karmaşık ve devinimsel bir inanç türü olan benlik kavramı; kişinin zihinsel ve fiziksel özelliklerine olan düşüncesinin tamamını kapsamaktadır (Yavuzer, 2004). Ebeveynleri tarafından sosyal destek ile benlik kavramları olumlu yönde gelişen çocuklar, daha doyumlu, sağlıklı ilişkiler içerisinde olabilen ve mutlu bireyler olma özelliğine sahip olacaktır (Köksal Akyol ve Salı, 2013). Anne-baba ve akran sosyal desteğinin kişide sorun odaklı başa çıkma davranış becerisini geliştirdiği ve

bu başa çıkma davranışı ile ilintili olarak kişide daha az depresif belirtiler gözleendiği saptanmıştır (McInnis ve ark., 2015).

Lepore (1991) sosyal destek kavramını, kişilerin sevildikleri, korundukları bir sosyal sistem içerisinde yer aldıkları, önemli buldukları bir kümeye bağlılık geliştirmeleri olarak açıklamıştır. Eker ve Arkar ise (1995), stres altında ya da zor durumda olan kişilere çevresindeki insanlar tarafından sağlanan maddi veya manevi yardım olarak tanımlamıştır. Sosyal destek konulu yapılan çalışmalarda iki çeşit destekten bahsedilmektedir. Birincisi algılanan yani kişinin diğer insanların güvenilir oluşu ve onlardan gelecek olan desteğin sağlayıcılığına dair bilişsel algılamasıdır. İkincisi ise sağlanan sosyal destektir ve davranışsal açıdan sağlanan desteğin değerlendirilmesini içerir (Köksal Akyol ve Salı, 2013). Çocuğun ilk sosyal yaşantılarının oluştuğu yer olan aile en önemli sosyal kaynaklardan birisidir, çocukların destek sağlandığı aileler ileride bireysel olarak daha olumlu bir kişilik yapısı geliştirmekte ve olumlu sosyal yapıya sahip olmaktadır. Ebeveynleri tarafından ilgi ve destek gören çocuklar arkadaşlarıyla ilişkilerinde daha başarılı olmaktadır (Yavuzer, 2004).

Sosyal desteği dört boyutta ele alan Cohen ve Wills (1985), duygusal destek, araçsal destek, yaygın destek ve bilgisel destek olarak kategorize etmiştir. Duygusal destek, sevgi, anlayış, değer verilme, korunma gereksinimlerini kapsayan destek türüdür. Bireyin takdir edildiğine, sevilip saygı duyulduğuna ve güvenli bir ortamda hissettiğine dair desteği içerir (Karadağ 2007). Araçsal destek, somut ve maddi desteği yani para, zaman, iş, yardım gibi kavramları barındırmaktadır. Örneğin ödünç eşya veya para verme gibi. Yaygın destek sosyal arkadaşlık, eğlenme, başka insanlarla vakit geçirmeyi içerirken bireysel destek ise bireye kişisel olarak verilen geribildirim, çeşitli önerilerde bulunma, yönlendirici olma gibi davranışları içermektedir. Yapılan çalışmalarda, aileden algılanan sosyal desteğin kişinin kendini kabul düzeyini etkilediği ve aileden algılanan sosyal destek ile kişinin olumlu yönde kendini kabul ettiği görülmüştür (Başer, 2006). Karadağ'ın (2007) yaptığı çalışmada ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin akademik başarıları incelenmiş, aileden algılanan sosyal desteğin akademik başarı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ailelerine okulla ilgili her türlü konuyu anlatabildikleri, akranlarından algıladıkları sosyal desteği yüksek olan öğrencilerin akademik açıdan daha başarılı oldukları ve arkadaşları tarafından sevildiğini, yakın arkadaşlarının olduğu, sorunları olduğu zaman arkadaşlarından yardım alabildiklerini ve dışlanmadıklarını aktarmışlardır ve bu öğrencilerin daha çok yardım etmeyi tercih ettikleri belirtilmiştir. 13

ve 17 yaşlarındaki kızlarla yapılan çalışmada, arkadaşları tarafından zorbalığa maruz kalan kızların ebeveynlerinin daha az ilgili, sevecen ve katılımcı olarak algılandıkları; öte yandan anne-babaların denetleme konusunda zayıf oldukları ve özellikle babaları tarafından daha az ilgi gördükleri belirtilmiştir (Akgün, 2005).

2.2.2. Olumlu Sosyal Davranış

Son yıllarda sosyokültürel, ailesel ve bireysel etmenleri inceleyen çalışmalar olmasına rağmen olumlu sosyal davranış kavramı hakkında net bir görüş birliği mevcut değildir. En yaygın kullanımıyla olumlu sosyal davranış, diğerlerine yarar sağlama maksatlı yapılan gönüllü davranış olarak gelişim psikolojisi alanında açıklanmaktadır. Ergenlik döneminde sergilenen olumlu sosyal davranışların çocuklarda hem olumsuz sonuçlarla baş etmede hem de süreç içerisinde daha uyumlu olmalarını yordamıştır (Caprara, Kanacri, Zuffiano, Gerbino ve Pastorelli, 2015). Yapılan boylamsal bir çalışmada olumlu sosyal davranışın akademik başarı açısından yordayıcı olduğu görülmüştür (Caprara, Kanacri, Zuffiano, Gerbino ve Pastorelli, 2015). Ergenlerin ve genç yetişkinlerin olumlu sosyal davranışlarıyla anne-baba desteği arasındaki ilişkiyi inceleyen boylamsal çalışmada 16-17; 18-19; 20-21 yaş aralıkları düzeyinde araştırma yapılmış ve anne-babadan görülen sosyal destek ve olumlu sosyal davranışların ilişkisi çalışılmıştır. Çalışmada, anne-babadan alınan desteğin, çalışmanın 3 zamanında da katılımcıların olumlu sosyal davranışlarıyla anlamlı ve olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Luengo ve ark. 2014). Orta ergenlik döneminden ergenlik sonrasına kadar incelenen boylamsal çalışmada 15-16 yaşlarından 17-18 yaşına gelene kadarki yardım etme davranışında artış yaşanırken 20 yaşların yardım davranışında azalma görüldüğü fakat 25-26 yaşlarında yardım etme davranışının tekrar artış yaşadığı saptanmıştır (Eisenberg ve ark. 2005).

Diğerlerine yarar sağlama amaçlı ve gönüllü davranış kalıpları tanımının çok genel olması sebebiyle birtakım kısıtlılıklar meydana gelmiştir (Bayraktar, Kındap, Kumru ve Sayıl, 2010). Olumlu sosyal davranışları ben merkezli ve diğeri merkezli olarak iki farklı şekilde açıklayan çalışmacılar bulunmaktadır (Carlo ve Randall, 2002). Olumlu sosyal arkadaşlığı tek boyutlu olarak açıklayan çalışmaların aksine davranışın çok boyutlu olduğunu ve çeşitli farklı konularla ilişkilendirildiğini araştıran çalışmalar ortaya konmuştur (Carlo ve Randall, 2002).

Olumlu sosyal arkadaşlığın tanımındaki sınırlılıkları gidermek ve daha işlevsel bir hale

getirmek için Carlo ve Randall'ın (2002) yaptığı çalışmada dört çeşit olumlu sosyal davranış tanımı belirtilmiştir. Ergenlik çağındaki bireylerin olumlu sosyal davranışları hakkında spesifik olarak çok az şey biliniyor oluşu, Carlo ve Randall'ı bu dönemdeki ergenler için hazırlanmış olumlu sosyal davranışlar hakkında geliştirilmiş çok boyutlu bir çalışma yapmaya sevk etmiştir. Bu çalışmada çıkan olumlu sosyal davranış boyutları sırasıyla özgeci, itaatkâr, duygusal olumlu sosyal ve kamusal olumlu sosyal davranışlardır. Sırasıyla bahsedecek olursak, özgeci olumlu sosyal davranış, çoğunlukla sempati kaynaklı ortaya çıkan gönüllü yardım, başkalarının ihtiyaç ve refahı için endişe duyma olarak tanımlanmaktadır. Kişi, ilk etapta başkalarının yardımına ihtiyaç duyan kişilerle ilgilendiği gibi bu davranışlar bazen yardım eden için maliyet getirmektedir (Carlo ve Randall, 2002).

Özgeci davranışların oluşması için iki temel neden olduğu belirtilmiştir. Bunlardan ilki sempati, diğeri ise içselleştirilmiş normdur. Empati, duygudaşlık (Tdk.gov.tr, 2016), başkalarının duygusal durumundan kaynaklanan ve bu durum ile uyuşan duygusal tepki, bir başkasının duygusal durumunun algılanışı ve anlaşılması olarak tanımlanmıştır (Eisenberg ve ark., 1999). Teorisyenler, empatinin duygusal durumunun algılanması ve anlaşılması veya kişisel üzüntü üzerine kurulu bir sempati ya da üzüntüye neden olabileceğini savunmuştur. Çalışmacılar, kişisel sıkıntının kişinin kendi sıkıntısını gidermek için bir motivasyona yol açarken, sempatinin diğeri kişinin sıkıntılarını gidermek için bir motivasyona neden olduğunu varsayımlardır. Yardıma ilişkin prensipleri olan bireylerin öncelikle ihtiyaç duyan diğeri kişilere fayda sağlayacak davranışlara girmesi ve yüksek seviyede ahlaki akıl yürütme sergileyen bu bireyler, yardımla ilgili ilkelerine uyma sorumluluğunun duygusu edinmişlerdir (Carlo ve Randall, 2002). Araştırmacılar (Eisenberg ve diğeri, 1995), yüksek ahlaki gerekçelerin (içselleştirilmiş normlar veya empatik temelli endişeleri anlatan akıl yürütme) olumlu sosyal davranışlarla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca özgeci davranış yanlısı sosyal davranışların toplumsal sorumlulukla (topluma fayda sağlayacak bir şekilde davranmak için bir yükümlülük veya görev) ve sorumluluk almayla (diğerlerinin ihtiyaçlarına ve rahatlığına karşı bir görev veya zorunluluk) ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, kendilerine sorumluluk yükleyen ve topluma karşı sorumlu davranma yükümlülüğüne sahip olduklarına inanan ergenlerin, sosyal çevrelerinde özgeci şekilde davranışlar gösterme olasılığının daha yüksek olduğu açıklanmıştır (Carlo ve

Randall, 2002).

İkinci olarak itaatkâr olumlu sosyal davranış yer almaktadır. Bu sözlü ya da sözsüz olarak bir talep karşısında yapılan yardım davranışıdır (Bayraktar, Kındap, Kumru ve Sayıl, 2010). Olağan yardımlardan daha siktir ve bu yardım ergenlik çağından ziyade çocuklarda görülmektedir. İtaatkarlıkla yükümlü çocuklar (özellikle erkek çocuklar) yetişkinlerden yardım isteme eğilimindedirler ve akranların, olumlu sosyal davranışlarına cevap verme sıklığı az görülmektedir. Bununla birlikte yüksek düzeyde itaatkâr davranışlarda bulunan yaşlı bireylerin özellikleri hakkında ek çalışmalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Kavramsal olarak, itaatkâr davranışların daha üst düzeylerinin onay yönelimli ahlaki düşünme biçimlerinden daha fazla yararlanma ile ilişkili olmasının beklendiği ifade edilirken sempati veya daha yüksek ahlaki mantık düzeyleri (içselleştirilmiş normlar veya empatik temelli endişeleri anlatan akıl yürütme) ile ilişkili olması beklenmez (Carlo ve Randall, 2002).

Duygusal olumlu sosyal davranış olan üçüncü kategoride, duygusal çağrışımların olduğu koşullarda yardım etme davranışı olarak açıklanmıştır (Bayraktar, Kındap, Kumru ve Sayıl, 2010). Örneğin ağlayan, yaralanan veya bir yeri kanayan bir ergen ve bir yeri incinen ancak sıkıntı ve yaralanma göstermeyen bir ergenden daha fazla duygusal hatırlatıcılar barındırmaktadır. Bazı etkenlerin duygusal çağrışımları etkileyebildiği ve bu durumda algılanmış duygusal çağrışımların duygusal yanıtları etkileyebileceği ifade edilmektedir. Bazı kişiler için, aşırı derecede duygusal çağrışımlar hatırlatan durumların aşırı uyarılma ve kişisel sıkıntıya yol açmasının muhtemel olacağı açıklanmıştır. Bu bağlamda, genel olarak, oldukça duygusal çağrışımlar olarak hatırlanan durumlara yardım etmenin, sempatik yanıt verme ve diğer yönelimli kişisel eğilimlerle (ör. daha üst düzey ahlaki akıl yürütmenin empatik biçimleri) güçlü bir şekilde ilişkili olmasının beklendiği belirtilmektedir (Carlo ve Randall, 2002).

Carlo ve Randall'ın (2002), son kategorisi olan kamusal olumlu sosyal davranışlar ise, diğerlerinin karşısında saygı kazanma, onaylanma ya da değer görme gibi güdülerle ortaya konan yardım davranışı olarak tanımlanmıştır (Bayraktar, Kındap, Kumru ve Sayıl, 2010). Bir dinleyicinin önünde yapılan olumlu sosyal davranışlar, başkalarının (örneğin ebeveynler ya da akranlar) onayını ve saygısını kazanmak ve kişinin kendilik değerini artırmak için bir istek uyandırmalı olduğu ifade edilmekte ve başkalarının

önünde yapılan yardımların kişinin kendine yönelik motiflerle ilişkili olduğu gösterilmektedir. Başkalarının onayını kazanmak ergenlerin endişe kaynağı olarak görüldüğünden, kamusal olumlu sosyal davranışların onay yönelimli ahlaki akıl biçimlerine ve toplumsal açıdan istenilmeye (ör. kişinin kendisini olumlu yönde gösterme eğilimi) dayandığı varsayılmıştır ve kamusal olumlu sosyal davranışların ahlaki akıl yürütme ve sempatik bakış açısıyla negatif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir (Carlo ve Randall, 2002).

2.3. PSİKOLOJİK KONTROL

Psikolojik kontrol kavramı açıklanmadan önce aile içerisindeki bireyleri etkileyici aile yapısı ve Münichin yapısal aile yaklaşımını üzerinde durulacaktır.

2.3.1. Aile Yapısı

Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik (TDK, 2016) anlamı taşıyan aile, içerisinde çocukların yetiştirildiği aile tipi, onların ileride yaşayacakları toplumsal ilişkilerin yapısını büyük oranda etkileyecektir (Gander ve Gardiner, 2007). Bu toplumsal ilişkilerin temelini anne, baba ve evlenmemiş çocukların olduğu çekirdek aile oluşturmaktadır. Çocuk yetiştirme biçiminin tamamını içermese de belirleyicisi olan etken ebeveynlerin kişilik özellikleridir ve ana-baba, çocukların oluşturdukları ilk tutum kaynağıdır (Kağıtçıbaşı, 2010). Buradan yola çıkarak ilk tutum kaynağı olan aile, çocuk için çeşitli davranış belirleyicileri düzenlerken çocuğun arkadaş çevresi de aynı şekilde ailenin var ettiği tutum oluşumundan etkilenir. Öte yandan arkadaş çevresi de bu tutum oluşumuna etki eder. En başta bu tutumlarının büyük bir bölümünü, ebeveynlerinin tutumlarını taklit ederek geliştiren çocuk toplumsal ilişkilerini ilerletirken bunlardan etkilenmektedir. Temelde etkiye tepki şeklinde ilerleyen anne-baba ve çocuk ilişkisi ve bu aile işleyişine aracılık eden tutumlar zaman içerisinde bir değişim ve döngü içerisine girmektedir. Bu değişim ve döngü ise kendi içinde bir dengeye ulaşacaktır. Aile bireyleri bu değişim sürecinden tatmin olmuyorlarsa dengesizlik ve huzursuzluk yaşanması muhtemeldir.

2.3.2. Minuchin Yapısal Aile Yaklaşımı

Yapısal aile kuramcıları, kişinin gelişiminden çok ailenin gelişimiyle ilgilenirler ve “Aile yapısı, aile üyelerinin birbirleriyle nasıl iletişim kuracağını düzenleyen, açıkça görülmeyen bir dizi işlevsel taleplerden oluşmaktadır” (Minuchin, 1974; akt., Murdock, 2012, s. 423). Yapısal aile yaklaşımı her bir bireyin izole olarak var olmadığı, yaşadığı ortamda sosyal kümelerin bir üyesi olarak hem onlardan etkilendiğini hem de onları etkilediğini vurgulanmaktadır. Bir birey kendisi tek başına bir alt sistem olmak üzere, başka birçok alt sisteme dahil olabilir. Örneğin bir erkek, evin küçük çocuğu, bir eş, bir baba, bir amca ve daha birçok alt sistemin üyesi olabilir, eğer bu erkek ve babası basketbol oynamayı seviyorlarsa, bu kişiler bu ortak ilgileri açısından bir alt sistem oluşturabilirler.

Genel bir sistemden oluşan, bunun yanında karı-koca, anne çocuk ve baba-çocuk şeklinde alt küçük sistemleri de kendi içinde barındıran ailenin bu sistemlerinde, her sistem kendi içinde ve alt sistemler arasında duygu ve bilgi aktarımı yaşar ve bunların düzenlenmesi için belli sınırları vardır. Bu sebeple küçük alt sistemlerin (örneğin anne-çocuk ya da karı- koca) korunması ama birbirinden de kopmaması adına belirgin sınırların olması gerektiği belirtilmektedir. Sınırların çok katı olması, kişilerin etrafındakilerden izole olmasına sebep olurken; sınırların belirgin olmayışı ise başkalarının işine karışmaya sebep olacağı dile getirilmiştir, bu sebeple sınırlar esnek fakat net olmalıdır. Aile içerisindeki kişiler birbirleriyle koalisyon kurabilirler, bu demek oluyor iki kişi arasında ekstra yakın ilişkiler oluşabilir ve aile içinde yaşanan herhangi bir tartışmada kimin kimi destekleyeceğinin önem teşkil ettiği vurgulanmaktadır. Bu dinamiklerin dengelerinin özellikle geçiş dönemlerinde belirginleştiğini ve bu geçişlerin “normal” (örn.; yeni bir çocuğun doğması) ya da tam tersi olmasının (örn.; doğal bir felaket yaşamak), yaşam döngüsünün bir parçası olduğu vurgulanmaktadır (Minuchin ve ark., 2007).

Minuchin ve Fishman, ailenin dört temel basamakta geliştiğini düşünmektedirler: çift olma, küçük çocuklu bir aile olma, okul çağında çocukları ya da ergenleri olan bir aile ve yetişkin çocukları olan bir aile olma. Bu basamaklardan öncekinden sonrakine geçiş aşamasında, ya yeni bir alt sistem oluşur ya da var olan alt sistem bir rekabet ile karşılaşır. Alt sistemlerden herhangi birinde yaşanan değişim diğer alt sistemleri açıkça etkileyecek ya da eksikliğini hissettirecektir. Örneğin bir ergen yaşadığı dönem gereğince kendi öz

ailesinde uzaklaşarak ve çoğunlukla arkadaş çevresinden etkilenecek şekilde değişmeye başlar ve üniversite dönemine geldiğinde kendi ailesinden koparak diğer alt sistemleri kendi içinde etkiler (Munichin, 1974; akt., Murdock, 2012, ss. 425-427). Ergenin yokluğunda aile kendisini bu duruma alıştırmak zorunda kalıp belli bir adaptasyon sürecine girmek durumunda kalacaktır. Ailenin var olan yapısı değişirse, grupta yer alan diğer kişilerin konumları da buna göre değişim gösterecek, kısaca ailedeki her bir kişinin yaşantısı değişim gösterecektir.

Minuchin, aileyi olumsuz yönde etkileyen üç örüntüsünden bahsetmektedir. Bunlardan ilki olan dönüp dolaşıp aynı kişiye odaklaşma ve günah keçisi yapma durumunda ebeveynler ailenin problemi olarak çocuğu belirlemiştir. Kurban seçilen çocuk, aile tarafından bu yönde pekiştirildiği için ilerleyerek bu şekilde sürdürülmüş olur. Diğer örüntü ebeveyn-çocuk koalisyonudur. Burada ebeveynlerden birisiyle çocuğun kurduğu sağlam koalisyonu diğer ebeveyne karşı olma durumu mevcuttur. Son örüntü olan üçüncü kişiyi dahil etme durumunda ise çocuk duygu ve düşüncelerini ebeveynlerine anlatma riski alamayarak ortada kalma durumuna düşer çünkü eğer yaparsa diğer ebeveyne karşı olma durumuna düşecektir. Bu örüntüde aslında ebeveynlerin beklentisi çocukları tarafından onaylanmaktadır. Sağlıklı ailelerde ebeveynler arasındaki sınırlar olması gerektiği gibi olduğu için bu üç örüntünün mevcudiyetinin minimum seviyede olacağı belirtilmektedir. Bu kişiler arasında birbirinin işini kolaylaştırma ve destek olma yer alacaktır ve ailede yer alan çocuklar keşfetme ve gelişme özgürlüğünü yaşayacaktır (Munichin, 1974; akt., Murdock, 2012, ss. 425-427).

2.3.3. Ebeveyn Tutumları ve Psikolojik Kontrol

Tüm kültürlerde ana-babalar kendilerine ait değer sistemlerini ve tutumlarını çocuklarına aktarmak amacıyla kendi kültürel öğelerini de barındıran çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarını gündelik hayatında uygulamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2005). Buradan yola çıkarak ana-babalar kendi inanç ve değer sistemlerini aktarmayı güvence altına alacak bir çocuk yetiştirme şekli benimserler (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010). Aile, çocuğun çevreyle etkileşimindeki bu süreçte yaşadığı ortama ve aileye adapte olabilmesi için kazanması gereken temel tutum ve davranışları disiplin, eğitim sistemleri ve çocuk yetiştirme yöntemleri gibi yollarla çocuğa kazandırır ancak çocuk bu yöntemleri farklı

düzyeyde içşelleştirip kabul eder (Demirutku, 2007). Sosyalizasyon adı verilen bu süreyç, toplum ile aile vasıtasıyla çocuktan beklenenler ile çocuğun bunlara karşı gösterdiği tepkiler arasındaki dengeyi anlatan bir sistem olarak açıklanmaktadır. (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010).

Baumrind, ana-babalık davranış araştırması yaparak okul öncesi yaşındaki 100'den fazla çocuğu takip ederek (1960-1966) çocuk yetiştirme stilleri ve bu stillerin çocuklar üzerindeki etkilerini inceledi ve üç temel ebeveynlik tarzının olduğunu açıkladı. Bunlar yetkeci (authoritarian), izin verici (permissive) ve demokratik şeklinde sıralanmışlardır.

Yetkeci yani otoriter ailelerdeki ebeveynler çocuk üzerinde kontrol ve itaat sağlamaya çalışırlarken çocuğun endişe ve korku duymasına sebep olarak olayları ceza ile ilişkilendirmektedirler. Kuralları koyarlar ve çocukların ise uymasını beklerler, kurallara uymayan sert bir disiplinle karşı karşıya kalmaktadır. Kurallar genelde ceza ve tehdit yoluyla uygulanır, ebeveynlere göre geleneksel roller devam ettirilmelidir ve bunu uygulayacak kişi çocuktur. Çok sık eleştirel gözle bakılır, ebeveynler tarafından uygulanması istenen kurallar açıklanmaz. Ana-babanın beklentileriyle çocuğun beklenti ve ihtiyaçları arasında dengesizlik söz konusudur, iletişim kanalları açık değildir. Genel olarak alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerde görölmektedir. Çocuklar ebeveynlerinden yeterli sıcaklık ve duygusal destek görmemektedir. Yapılan çalışmalar yetkeci ebeveynlerin çocuklarının özsaygısı ve kaygı durumlarında benlik problemleri yaşadığını, kişilerarası ilişkilerde onaylanma ihtiyacı duydukları ve psikolojik adaptasyon problemleri yaşadıklarını ortaya koymuştur (Gander ve Gardiner, 2007; Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010).

İzin verici ebeveynlik tarzında ise çocuğa karşı sıcak ve duyularını kabul etmiş şekilde davranılır. Fakat herhangi bir konuda çocuğa sınır koyma durumunda gevşek davranılır (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010). Ebeveynler çocuğa çok az kural koyar veya kural koymazlar, farkında olarak ya da olmayarak çocuğa hoşuna gidecek şekilde davranmış olurlar.

Demokratik ebeveynlik olan son modelde ise, ebeveynler yetkileri net aynı zamanda esnek bir biçimde ellerinde tutarken ve çocukların uyacakları kuralları belirtirken, çocuklara farkında olma, kendi davranışlarının sorumluluğunu alma ve daha özgür bir

şekilde kendi kararlarını alma olanakları tanır. Kurallar konulurken duyarlılık ve kuralların açıklayıcılığı önem taşır ayrıca kurallar belirtilirken ebeveyn desteği ve sıcaklığı mevcuttur, çocuğun bireyselliğini korur (Karabulut Demir ve Şendil, 2008). Ailede güven ortamı oluşur ve çocuğa katı cezadan çok akıllı yürütmeyi içeren disiplin uygulanır (Gander ve Gardiner, 2007). Bu durum aynı zamanda benlik saygısı, bilişsel gelişim ve duygusal olgunluğun gelişimini teşvik eder.

Öte yandan Baumrind'in ebeveynlik stillerinin kendi içinde özelleştirilmesi de denilebilecek boyutta iki kavram ortaya koyan Barber ve arkadaşları (Barber, 1991), yüksek düzeyde kabul edilen disiplin (kontrol) boyutlarının yer aldığı; demokratik ve yetkeli anne-babalığa psikolojik kontrol ve davranışsal kontrol kavramlarını uzantılandırmıştır denilebilir. Barber ve arkadaşlarının daha sonra yaptığı uygulamalarda açıklama olarak üç ebeveynlik boyutu ortaya koyulmuştur: Destek, psikolojik kontrol ve davranışsal kontrol (Barber, Stolz ve Olsen, 2005).

Barber'ın (1996) makalesinde psikolojik kontrol ve davranışsal kontrolün karmaşık yapısına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Psikolojik kontrol, çocuğun duygusal ve psikolojik gelişimine müdahale girişiminde bulunan kontrol girişimleri, çocuğun otonomi geliştirmesinde ve bağımsızlaşmasında kontrolü olma, çocuğun kendini ifade etmesinde kısıtlayıcı davranışlarda bulunma olarak tanımlanabilir (Sayıl ve arkadaşları, 2012). Davranışsal kontrolde, psikolojik kontrolün aksine çocuğun davranışlarını kontrol etme ve yönetmeye çalışan ebeveyn atıfta bulunmaktadır. Çocuğun davranışlarını izleme, bilgi toplama ve disiplinde tutarlılık davranışsal kontrolün en temel belirleyicilerindedir (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010). Davranışsal kontrol genelde daha olumlu davranışsal ve gelişimsel sonuçlarla bağdaştırılırken psikolojik kontrol daha olumsuz davranış sonuçları vermektedir (Öztürk, Kındap ve Sayıl, 2006). Örneğin çocuğun çalışma aktiviteleri, akran katılımı gibi durumları düzenlemek ve yapılandırmaya yönelik ebeveyn girişimlerini barındırmaktadır (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Ebeveyn tarafından çocuğa yapılan bazı psikolojik müdahaleler olumlu gibi görünüyorsa bile sonuçların farkında olabilmek adına psikolojik kontrol negatif bir kontrol biçimi olarak kavramsallaştırılmıştır (Barber, 1996).

İlk olarak 1960'lı yıllarda Becker ve Schaefer tarafından çalışılmaya başlanan fakat, sistematik bir şekilde incelenmeye başlanması ancak 1990'ları bulan psikolojik kontrol kavramının literatürde araştırılması gereken genç bir konu olduğu belirtilmektedir

(Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Schaefer (1965), psikolojik kontrolü ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin kalitesini değerlendirmek açısından üç faktörlü Ebeveyn Davranış Envanteri Çocuk Raporları (CRPBI) geliştirmiştir. Schaefer'a göre psikolojik kontrol uygulayan ebeveynler, çocukları tarafından aşırı korumacı, direktif sahibi ve suçluluk kontrolüyle gizli şekilde müdahaleci bulundu, ayrıca çocukların gelişimi açısından engelleyici ve dolayısıyla sağlıklı gelişimi önleyici olduğu belirtildi (Schaefer, 1965). Daha sonra Barber (1996), psikolojik kontrolü "çocuğun duygusal ve psikolojik gereksinimlerine cevap vermeyen ve bunun yerine bağımsız ifade ve özerkliği bastıran sosyalizasyon baskısı" olarak açıkladı (s. 3299), suçluluk duygusuna sebebiyet veren, hayal kırıklığı yaşatan, sevgisini geri çeken ve çocuğun utanmasını sağlayan çeşitli manipülatif ebeveyn davranışları olarak tanımlandı. Açıklamalarında psikolojik kontrolün çocuk için kaygı, yalnızlık, depresyon gibi içselleştirme sorunlarına yol açabileceği hem de çeşitli uyum güçlükleriyle karşı karşıya gelebileceği belirtilmektedir (Barber, 1996).

Ergenlere uygun davranış için net bir kılavuz durumu sağladığı için, davranışsal kontrol uygulamaları ergenlik çağındaki kişileri dışsallaştırma veya antisosyal davranışa karşı korumaktadır. Bunun tersine psikolojik kontrol, kendine güvenli, istikrarlı ve pozitif bir benlik duygusunun kurulmasına müdahale edeceği ve dolayısıyla düşük benlik saygısını risk altına sokacağı için, sorunların içselleştirilmesine karşı hassasiyetle bağlantılı olduğu düşünülmektedir (Barber, 1996; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Psikolojik kontrolün varlığının psikolojik problemler için bir risk faktörü olduğu (Steinberg, 2005), öte yandan psikolojik kontrolün saldırganlık, suçluluk ya da riskli davranışlar gibi dışsallaştırma problemlerine de yol açacağı belirtilmiştir (Barber, 1996; Barber ve Harmon, 2002). Ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrol davranışının erkeklerde dışsallaştırma problemleri ortaya koyduğu, kız çocuklarda ise hem içselleştirilmiş hem dışsallaştırılmış problem davranışların daha çok ortaya çıkmasında psikolojik kontrol uygulamalarının etkin olduğu belirtilmiştir (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008). Ebeveynin uyguladığı psikolojik ve davranışsal kontrolün farkının anlaşılmasının, anne-baba kontrolünün ergen davranışları ve uyumu üzerindeki etkiyi anlamak açısından büyük bir öneme sahip olduğu belirtilmektedir, ayrıca ergenlik döneminde önemli bir yeri olan benlik değeri üzerinden ebeveyn kontrolünün yordayabileceği açıklanmıştır (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010).

2.4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Sümer ve Anafarta Şendağ'ın 2009 yılında yaptıkları çalışmada, orta ve geç çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği ile çalışılmıştır. Ayrıca bu araştırma KGBÖ'nin geçerlik güvenirlik çalışması olarak literatürde yer almaktadır. İlköğretime devam eden 5. ve 6. Sınıf öğrencilerinden oluşan gruba uygulanan ölçek yanında ayrıca Harter Benlik Algısı Ölçeği ve Çocuklar İçin Sürekli Kaygı Ölçeği de uygulanmıştır. 194 öğrenciye uygulanan çalışmanın psikometrik özelliklerinin Türk örneklemini açısından yeterli olduğu bulunmuştur. Cinsiyet bakımından anne ve babaya bağlanmada önemli farklılıklar olmadığı, fakat babaya bağlanmanın öneminin orta ve geç çocukluk döneminde arttığı ortaya koyulmuştur. Bu nedenle daha önce yapılan çalışmaları da göz önünde bulundurarak “öncelikli bağlanma figürü” olan annenin en azından orta ve geç çocukluk dönemi için geçerli figür olmadığını ileri sürülmüştür (Sümer ve Şendağ, 2009). Ayrıca çalışmada 12 yaşında olan ve geç orta ergenlik döneminde sayılan öğrencilerin, 5. Sınıfa giden ve 11 yaşında olan öğrencilere göre anne babalarına bağlanmalarının daha düşük olduğu da ortaya konulmuştur.

Gül'ün yaptığı (2015) çalışmada bağlanma, anksiyete bozukluğu olan çocuklarda ölçülmüştür, bağlanma Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği ile ölçülmüş, aynı zamanda öğrenilmiş çaresizlik, anksiyete duyarlılığı ve benlik kavramı da çalışılmıştır. Yapılan çalışmada anksiyete bozukluğu tanısı almış veya anksiyete bozukluğuna eşlik eden DEHB tanılı 9-11 yaşları arasındaki çocukların babaya olan güvenli bağlanma düzeyi anneye olan güvenli bağlanma düzeyinden düşük çıkmıştır. Buna ek olarak DEHB eş tanılı çocukların, DEHB eş tanılı olmayan çocukların babalarına güvenli bağlanma puan ortalamalarına göre anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Ainsworth'un yaptığı ve yabancı ortam deneyi olarak adlandırılan deneyde 39 çocuğa ilk etapta 12 aylıkken, daha sonra 18 aylıkken tekrarlanan ölçümler uygulanmıştır. Deneyde hem anne hem baba yer almaktadır, bu şekilde çocuğun iki ebeveyne olan bağlılığının ölçülmesi amaçlanmıştır. Deney sırasında çocuğun verdiği tepkilere göre bağlanma türleri belirlenmiştir. Anne-çocuk bağlanması hakkında bulunan bağlanma türleri; 11 çocukta (%28) güvensiz kaçınmacı bağlanma, 24 çocukta (%62) güvenli bağlanma, 4 çocukta ise (%10) bağlanma türleri belirlenememiştir. Baba-çocuk bağlanması hakkında bulunan bağlanma türleri ise 16 çocukta (%41) güvensiz kaçınmacı bağlanma, 17 çocukta (%44) güvenli bağlanma, 6 çocukta ise (%15) bağlanma türleri

belirlenememiştir. Ayrıca çocuklar 5 yaşına geldiklerinde bir sosyal algı testine tabi tutulmuşlardır (Suess, Grossmann ve Alan Sroufe, 1992).

Özdemir'in (2012) araştırmasında algılanan öğretmen kabul ve reddi bağlanma, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey açısından incelenmiştir. Elde edilen verilerde öğretmenlerinden algılamış oldukları sosyal destek düzeyi yüksek olarak bulunan öğrencilerin ebeveynlerine karşı da yüksek güvenli bağlanma gösterdiği bulunmuştur. Bağlanmayı ölçerken Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği uygulanmıştır. Bunun yanında öğrencilerin ebeveynlerine olan güvenli bağlanma düzeyleri arttıkça öğretmenden algıladıkları sosyal desteğin de artış gösterdiği görülmüştür ve çalışmada adı geçen literatür bulguları ile tutarlılık sağlamıştır.

Kırimer, Akça ve Sümer'in orta çocukluk ve geç ergenlik dönemindeki çocuklar üstünde 2014 yılında çalıştıkları ve Türk örnekleminin psikometrik boyutlarını ölçtükleri Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'yi (YİYE-II) ortaöğretime devam eden 375 öğrencide uygulamışlardır. YİYE-II'nin geçerliğini sınamak adına ayrıca Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği'ni de öğrencilere uygulamışlardır.

Evlad edinilmiş ve biyolojik ebeveynleri tarafından yetiştirilen çocukların yaşadığı duygusal ve davranışsal sorunların karşılaştırıldığı bir çalışmada grupların KGBÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (Altınoğlu Dikmeer, Erol ve Gençöz, 2014).

Sözügeçer'in (2011) çalışmasında davranış problemleri, bağlanma stilleri, aile işlevleri ve anne kabul algıları incelenmiştir. Bağlanmayı ölçmek amacıyla bu çalışmada Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği kullanılmış ve ölçekler 5. ve 6. sınıfa devam eden 281 öğrenciye uygulanmış, bunun yanında anneleri için de 4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmada öğrencilerin güvenli bağlanma puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Buna ek olarak dışsallaştırılmış ve içselleştirilmiş davranış problemleri ile bağlanma güvenliği arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur, buradan yola çıkarak araştırmacı bağlanma güvenliğinin öğrencilerdeki dışsallaştırılmış ve içselleştirilmiş davranış problemlerini yordadığını kanıtlamıştır. Bu kanıtı, çocukların anneye yaşadığı deneyimi zaman içinde içselleştiriyor oluşu ve anne ile çocuk ilişkisinin niteliğini, başkaları ve çocuğun kendisi hakkında içsel temsilleri oluşmasına imkân

sağladığı Bowlby'nin (1973) teorisinde yer almaktadır.

Kındap, Sayıl ve Kumru'nun (2008) yaptığı benlik değerinin aracı rolünü ölçen çalışmada, anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlık ilişkileri incelenmiştir. Katılımcıların 200'ü kız, 209'u erkek olmak üzere 409 ergenden oluşmaktadır ve yaş ranjları 12 ile 18 arasındadır. Çalışmada arkadaşlık ilişkilerinin yönünü belirlemek adına Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği kullanılmıştır. Anneden algılanan davranışsal kontrolün benlik değeri, olumlu sosyal arkadaşlar ve öğrencinin algıladığı okul başarısında pozitif yönde ilişki olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra psikolojik kontrol ile olumlu sosyal arkadaş sahibi olma arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı ve yaş açısından bakıldığında kızların erkeklere göre daha fazla olumlu arkadaşına sahip olduğu görülmektedir. Buna ek olarak olumlu arkadaşlar, sapkın arkadaşlara sahip olma ve yalnızlık ile anlamlı ve olumsuz yönde ilişkili bulunurken; erkeklerde olumlu arkadaşların, sapkın arkadaşlara sahip olma ve yalnızlık ile ilişkili olmadığı bulunmuştur.

8 ile 12 yaş arası 1019 katılımcı ile depresyonun, bağlanma ve ebeveyn stilleri ile olan ilişkisi çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların beyanına dayalı olarak ölçülmüş olan algılanan çocuk-ebeveyn etkileşim stili ile çocuğun güvenli bağlanma süreci arasında olumlu bir korelasyon bulunmuştur. Bununla birlikte, çocuk-ebeveyn etkileşim stili ile depresyon arasında da olumlu bir ilişki gözlenmiştir (Richaud de Minzi, 2006).

Öztürk ve Sayıl'ın yaptığı çalışmada (2012), ergenin arkadaşları ve uyumu ile annenin akran yönetimi davranışları arasındaki ilişkilerde annenin inançlarının aracı rolü çalışılmıştır. Ebeveynin ergen üzerindeki kontrolünü araştıran çalışmaların yok denecek kadar az olduğunu öne sürerek çalışmanın amacını aktaran yazarlar, çalışmada ergenin uyumu, olumlu ve olumsuz arkadaşlık ilişkileri ve bu ilişkiler hakkında annenin ergen kontrol yeterliliği hakkında çalışmışlardır. Araştırmada örneklem olarak 7. ve 10. Sınıfa devam eden 297 ergen ve anneleri yer almıştır. Araştırmanın bulgularında ergenin olumlu davranış gösteren arkadaşlara sahip olmasının annenin bu yöndeki kaygısını azalttığı ve ergenle arkadaşları için daha teşvik edici ilişki kurduğunu gösterilmiştir. Öte yandan ergenin yalnızlığının azalması annenin endişesinin azalmasını sağlayarak daha destekleyici bir iletişim kurmalarına yol açmaktadır.

2., 4., 6. ve 8. sınıfta öğrenim gören toplam 112 öğrencinin yer aldığı bir çalışmada, yakın arkadaş olarak değerlendirdikleri akranları tarafından sağlanan sosyal desteği algılama biçimleri incelenmiştir. Sınıftaki en yakın beş arkadaşının hangisi olduğu sorulan ve birbirlerini karşılıklı olarak yakın arkadaş olarak rapor eden öğrenciler ikili gruplara ayrılmıştır. Çocuklarla bireysel röportaj yapılmış ve eşlendikleri arkadaşları hakkında birlikte zaman geçirme, yardım davranışı, samimiyet, sadakat, bağlanma ve çatışma konuları hakkında toplam 30 soru sorulmuş. Bu kısımdan sonra, çift olan öğrencilerin her ikisinin de araştırma başında bildirdikleri ve beş yakın arkadaş olarak tanımladıkları kişiler dışında başka bir arkadaşı için aynı 30 soru tekrar sorulmuş. Buradaki amaç tanıdığı ama yakın olmadığı bir arkadaşı hakkındaki düşünceleri öğrenmektir. Tüm sınıf gruplarındaki katılımcılar, yakın arkadaşlarının tanıdıkları arkadaşlarına kıyasla daha fazla destek sağladıklarını belirtmiştir. Bu durumun nedeni, çocuklara sorulduğunda sınıf gruplarına göre verdikleri cevapların değişmiş olmasıdır. 6. sınıftakiler söz konusu düşük sosyal desteği arkadaşım bencil ya da saldırgan diyerek kişisel yüklemelerle (personal attribution) açıklarken, 8. sınıfa giden öğrenciler ise daha çok durumsal yüklemelerle (situational attribution) açıklamıştır (Berndt ve Perry, 1986).

Akın, Adam Karpuz ve Akın tarafından 2014 yılında geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan Arkadaşlık Kalitesi Ölçeği, kişilerin arkadaşlığa etkilerini ölçen ve 21 maddeden oluşan bir ölçektir. Araştırmacıların çalışmasında yer alan ölçek 272 lise öğrencisi üzerinde uygulanmış, 124 erkek, 148 kız öğrenciden oluşmuştur. 6'lı derecelendirmeye sahip olan ölçek dört alt boyuttan oluşmaktadır. Yüksek puanlar arkadaşlık kalitesinin yüksek oluşuna işaret etmektedir. Yakınlık, kabul, güvenlik ve yardım alt boyutlarından oluşmaktadır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin orijinali ile uyum gösterdiği ve geçerlik güvenirlik çalışmalarının bulgularına göre ölçeğin kullanıma hazır olduğu görülmüştür.

2013 yılında Pekel Uludağlı ve Sayıl'ın yaptığı ve ergen, anne ve arkadaş özellikleri hakkında yapılan çalışmada suça karışmış ergenler ve olumlu sosyal davranışların çalışıldığı araştırmada ergenin olumlu sosyal davranışları olan arkadaşlara ne derecede sahip olduğunu belirlemek adına Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği kullanılmıştır (örn., "Çoğu arkadaşım başı dertte olan birine hemen yardım etmeye çalışır."). Bunun yanında ergenin arkadaşları için doldurduğu ölçek maddelerini kendisinin ne kadar doğru bulduğunu ölçebilmek adına ise Olumlu Sosyal Arkadaşlar ve Davranışlar Ölçeği

kullanılmıştır. Olumlu Sosyal Arkadaşlar ve Davranışlar Ölçeği, Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği maddelerinin her birinin yanına “Peki bu ifade senin için ne kadar doğru?” sorusu eklenerek oluşturulmuş bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 4, en yüksek puan ise 16’dır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında, öfke kontrolünün ve annenin ergeni izlemesinin ergenin olumlu sosyal davranışları pozitif yönde yordadığı ve öfke kontrolü, anne izleme davranışı ile arkadaşın olumlu sosyal davranışı ve problem davranışı arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı görülmektedir. Ebeveyn ile ergen arasındaki iletişimin gücünün, ebeveynin izleme davranışını etkilediği ve ebeveynin izleme davranışının da ergenin olumlu sosyal davranışlarında artışa aracı olduğu görülmektedir.

Sayıl ve Kındap’ın 2010 yılında yaptıkları ve Psikolojik Kontrol Ölçeği’nin geçerlik güvenilirlik çalışması olan araştırmada ergenin ebeveyninden algıladığı psikolojik kontrolün ölçülmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada psikolojik kontrol, daha geniş bir projenin bir parçası olarak çalışılmıştır. 11-18 yaşları arasındaki 483 kız ve 402 erkek olmak üzere toplam 885 ilköğretim ve lise öğrencisi ergene uygulanmıştır ayrıca Psikolojik Kontrol Ölçeğinin yanı sıra, Ergen Aile Süreci Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Yalnızlık ve Sosyal Doyum Ölçeği, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Ebeveyn Otoritesi Anketi uygulanmıştır. Hem anne hem baba formu için ölçeğin iki boyutlu olduğu, yapılan faktör analizi ile ortaya konulmuştur ve bu da orijinal ölçekle tutarlılık sağlamaktadır. “Psikolojik kontrol” boyutunu ölçen maddeler ilk geliştirilen klasik maddeleri, “ebeveyn saymazlığı” boyutunu ölçen maddeler ise kültürlerarası çalışılarak geliştirilen maddeleri içermektedir. Bulgularda erkeklerin kızlardan daha yüksek psikolojik kontrol puanına sahip olduğu gösterilmiştir. Türkiye örneğinde uygulanarak yapılan analizlerde Psikolojik Kontrol ölçeğinin güvenle kullanılabilmesi belirtilmiştir.

Orta sosyoekonomik seviyesinde 7.-8. ve 9.-10. sınıflarda okumakta, yaş ortalaması 14.80 olan, toplam 780 ergenin katılımıyla gerçekleşmiş olan çalışmada 428 kız ve 352 erkek bulunmaktadır. Ölçme araçları olarak Psikolojik Kontrol-Saymazlık, İzleme, Olumlu Arkadaşlık Niteliği, İlişkisel Saldırganlık, Sosyal Doyum ve Yalnızlık ile UCLA Yalnızlık ölçeği kullanılmıştır. TÜBİTAK tarafından desteklenen çalışma, “Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde sosyal ilişkilerin niteliği ve karakter oluşumuyla ilişkisi” isimli proje kapsamında yer almıştır (Kındap Tepe ve Sayıl, 2012).

Geç çocukluk dönemi ve erken ergenlik döneminde bağlanma güvenliğinin (ebeveyn hazır bulunurluğu ve ebeveyne itimat) gelişimsel farklılıklarını ve akran ilişkilerini inceleyen bir çalışmaya 247 ortaöğretim ve 267 lise öğrencisi katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda erken ergenlik dönemindeki kız ve erkek çocuklarının, geç çocukluk dönemindeki katılımcılara göre, ebeveynlerine daha az itimat ettikleri bulunmuştur. Ayrıca, ebeveynin hazır bulunuşluğunu ve ona itimat edebileceğini rapor eden çocuklar akran ilişkilerinde daha az çatışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, annelerinin hazır bulunuşluğunu yüksek ancak öznel itimadını düşük değerlendiren çocuklar akran ilişkilerini daha olumlu rapor etmişlerdir (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999).

Kız ergenlerin erkek ergenlere göre ebeveyn davranışsal kontrolünü yüksek algıladığı, erkek ergenlerin kız ergenlere göre ebeveynlerinden psikolojik kontrolü daha yüksek algıladığı belirtilmiştir. Kız ergenler, erkek ergenlere göre arkadaşlık niteliğini daha olumlu algılamakta, erkeklerin kızlara göre daha çok oranda ilişkisel saldırganlık geliştirip babalarının otorite olarak izlemesinden daha fazla etkilendiği ortaya koyulmuştur. Buna ek olarak kız ergenlerde annelerinden algılanan psikolojik baskıdan etkilendikleri belirtilmiştir.

Ebeveyn psikolojik kontrolü ve ergen depresyonunun antisosyal davranış üzerindeki etkilerini ve bu süreçlerde ergen depresyonunun olası aracılık etkisini inceleyen çalışmada yaşları 15 ile 17 arasında değişen 377 öğrenci ile çalışılmıştır. Ergen depresyonunun psikolojik kontrol ile antisosyal davranış arasındaki aracı rolü istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Anne-baba karşılaştırmalarında, annelerin babalardan daha fazla psikolojik kontrol uygulamasında bulunduğu algısı saptanmıştır. Antisosyal davranış ve psikolojik kontrol uygulamalarının anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Tu, Lee, Chen ve Kao, 2014).

6-8 yaş aralığındaki çocuklar yapılan çalışmada, çocuğun yaşadığı bireysel sıkıntıya karşı annenin gösterdiği ilgi ve cevap verme sürecinin, çocuğun empati kurma ve olumlu sosyal davranışlarıyla bağlantılı olduğu saptanmıştır (Davidov ve Grusec, 2006).

Orta SED'den 7., 8., 9., ve 10. sınıf 409 ergenden (200'ü kız, 209'u erkek) oluşan

örneklem grubu ile annenin davranışsal kontrolü ve psikolojik kontrolü ile ergenin arkadaşlıkları, psikososyal ve akademik uyumu arasındaki ilişkileri çalışılmıştır.

Psikolojik kontrolün olumlu arkadaşlara sahip olmayla ilişkili olmadığı, ailesinden destek gördüğünü algılayan ergenlerin daha yüksek benlik saygısı olduğu, ebeveyn tarafından özerkliğine müdahale ve sıkı kontrol algılayan ergenlerin ise benlik saygısının daha düşük olduğu belirtilmiştir. Erkek ergenlerde olumlu özelliklere sahip arkadaşlıkların artmasında, yalnızlıklarının ve saldırganlıklarının azalmasında etken olan unsurun anneden algılanan izleme davranışı olduğu ayrıca olumsuz veya sapkın arkadaşlara sahip olmayı azalttığı açıklanmıştır. Kız ergenlerin anneleri tarafından daha çok denetlendiklerini düşünmeleri kızların okul başarısında artış sağladığı, bunun yanında anneden algılanan davranışsal kontrolün kız ve erkek ergenlerde yalnızlığı azaltarak benlik değerini yükselttiği belirtilmiştir. Artan benlik değerinin ise kızlarda okulda daha başarılı olmaya, erkek ergenlerde ise daha çok olumlu arkadaşına sahip olmaya yol açtığı açıklanmıştır (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008).

Toplam 685 üniversite öğrencisine (378 kız, 307 erkek) bireyin anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ile yalnızlık düzeyleri ve bu ilişkide kişiler arası güven ve anne babaya bağlanmayı inceleyen çalışma kapsamlı ergenlik dönemi projesinin üniversite ayağını oluşturmaktadır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre anne ve babalarına daha yüksek düzeyde güven duydukları, daha az psikolojik kontrol algıladıkları ve akran ve ebeveynlerine daha güvenli bağlandıkları belirtilmiştir. Gencin algıladığı psikolojik kontrol düzeyinin yalnızlık düzeyi ile pozitif yönde ilişkili olduğu açıklanmıştır (Kurt, Sayıl ve Kındap Tepe 2013).

14-26 yaş arasındaki katılımcıların akran ilişkilerini nasıl düzenlediklerinin incelendiği çalışmada ebeveynlerin çocukların akran ilişkilerindeki etkisi çalışılmıştır. Katılımcıların, akran ilişkilerini yönetme ve bu duruma bağlı olarak riskli davranışlarda bulunma ihtimalleri olan durumlarda ebeveyn etkisinin olduğu görülmüştür. Anne-babanın ergene rehberlik etmesi, akran ilişkileri hakkında bilgilendirme yapıyor olması, nerede olduğunu ve neler yaptığını takip ediyor olması durumunun riskli davranış ihtimalleri karşısında koruyucu özellik göstermiştir. Tam aksi yönde olumsuz yönlendirmeler yaparak akran ilişkilerinde kontrol ve baskı

altında tutma girişimlerinin ise riskli davranışların ortaya çıkma ihtimalini arttırdığı görülmüştür (Pekel Uludağlı ve Sayıl, 2009).

Ebeveyne yönelik algılanan psikolojik kontrolün; ergenlerin depresyon, kaygı ve öfke belirtileri üzerine yapılan çalışmada mükemmeliyetçiliğin aracı rolü incelenmiştir. Örnekleme 15-17 yaşları arasında 423 öğrenci bulunmaktadır. Erkeklerde ebeveynden algılanan psikolojik kontrol düzeyinin kızlara göre daha yüksek olduğu, düşük SED grubundaki bireylerin, orta ve yüksek SED grubundaki bireylere göre anneye bağlı daha fazla psikolojik kontrol algıladıkları, orta ve yüksek SED grubundaki bireyler için ise bir farklılık olmadığı belirtilmiştir. Buna ek olarak annenin eğitim düzeyi düştükçe, anneden algılanan psikolojik kontrol artmaktadır. Anneden algılanan psikolojik kontrolün artması, depresyon, kaygı ve öfke düzeyinin, dışa ve içe çevrilmiş öfkenin arttığı, buna ek olarak anneden algılanan psikolojik kontrol ile duygudurum bileşenlerinin olumlu yönde ve en yüksek depresyonu gösterdiği açıklanmıştır (Pulat, 2011).

10-18 yaş arası olumlu sosyal davranışların gelişimsel süreçlerinin araştırıldığı çalışmada, katılımcıların olumlu sosyal davranışlarının orta çocukluktan geç ergenliğe kadar aynı seviyede kaldığı görülmüş ve bu süreçler düşük, orta ve yüksek olumlu sosyal davranış olarak derecelendirilmiştir. Sonrasında yapılan davranış problemleri ölçümünde orta ve yüksek olumlu sosyal davranış sürecine sahip ergenlerde daha düşük dışsallaştırma problemlerinin yordandığı görülmüştür. Yüksek olumlu sosyal davranışın ise sadece kızlarda daha düşük içselleştirme problemleri ile bağlantılı olduğu saptanmıştır (Flynn, Ehrenreich, Beron ve Underwood, 2015).

Ebeveyn psikolojik kontrolü ve ergen sorun davranışlarının depresif belirti rollerinin araştırıldığı çalışmada (Romm ve Metzger, 2018), ebeveyn psikolojik kontrolü, fazla yeme davranışları, az yeme davranışları, riskli siber davranışlar ve madde kullanımı dahil, ergenler arasındaki sorunlu davranışlar incelenmiştir. 161 ergen ile yapılan çalışmada, psikolojik kontrolün yetersiz beslenme davranışı ile anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu; öte yandan psikolojik kontrolün riskli siber davranışlar ve madde kullanımı ile de pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.

Yapılan boylamsal bir çalışmada (Blossom, Fite, Frazer, Cooley ve Evans, 2016), psikolojik olarak kontrol eden ebevenlerin stratejilerinin, duygudurumu düzgün olan ve olmayan 8-12 yaş arasındaki 271 ilköğretim okulu öğrencisinin ilişkisel ve fiziksel saldırganlık düzeylerine olan etkisi incelenmiştir. Çocukları psikolojik olarak kontrol eden ebeveynlik stratejilerinin, duygusal açıdan iyi düzenlenmiş çocuklar arasında artan ilişkisel saldırganlık ve azalmış fiziksel saldırganlığa yol açılmasına; öte yandan duygusal açıdan düzensiz çocuklar arasında azalan ilişkisel saldırganlık ve artan fiziksel saldırganlığa yol açılmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir.

3. YÖNTEM

Devam eden bölümlerde, araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama işlem aşamaları ve araçları detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırma orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma düzeyleri ile olumlu sosyal arkadaşlık ve psikolojik kontrol düzeylerinin incelendiği betimsel bir çalışmadır. Betimsel bir tarama modeli olan bu çalışmada örneklem 5. ve 6. Sınıfa devam eden öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklem grubunun bağlanma düzeyleri ile olumlu sosyal arkadaşlık ve psikolojik kontrol düzeylerinin yanı sıra, cinsiyetleri de göz önünde bulundurulmuştur.

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın örneklem grubu, 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ili, Çankaya ilçesinde bulunan özel bir öğretim kurumunda okuyan 5. ve 6. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 67'si kız, 86'sı erkek olmak üzere toplam 53 orta ve geç çocukluk döneminde yer alan çocuk vardır.

3.3. VERİ TOPLAMA İŞLEMİ

Veri toplama işlemi öncesinde özel kolejde eğitim alan öğrencilere uygulanacak ölçekler için gereken izinler sözlü olarak alınmıştır. Çalışmada kullanılan veriler 2014 yılının Kasım ile Aralık ayları arasında toplanmıştır. Okulda eğitim-öğretime devam eden katılımcı öğrencilere ölçekler çalışmacı tarafından açıklandıktan sonra dağıtılmış ve sınıfta araştırmacıdan başka herhangi bir gözetmen bulunmamıştır. Ölçekler tamamlandıktan sonra araştırmacı tarafından toplanmıştır. Toplamda 216 öğrenci arasından 62 kişi, oturumların ilkinde veya sonuncusunda olmaması ve ölçeklerin üçünü birden doldurmamış olması sebebiyle değerlendirmeye alınmamışlardır. Ayrıca analizler doğrultusunda 1 katılımcı uç değer olarak çıktığı için toplamda 153 öğrenci ile analizler yapılmıştır.

Veri toplama işlemi ölçeklerin anlaşılır olması ve süreleri bakımından düzenlenerek iki adımda uygulanmıştır. Öğrencilerin bir ders saatlik süreleri olan 50 dakikalık zaman dilimi göz önünde bulundurularak; 1. Oturum olarak Kişisel Bilgi Formu ve Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği uygulanmıştır. İlerleyen günlerde öğrencilerin ders uygunluklarına göre Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği ve Psikolojik Kontrol Ölçeği dağıtılarak uygulanmıştır.

3.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanmış Kişisel Bilgi Formu (Ek-1.), katılımcıların bağlanma düzeylerini belirlemek amacıyla Sümer ve Şendağ Anafarta (2009) tarafından geliştirdiği “Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği” (KGBÖ), (Ek-2), algılanan arkadaşlık ilişkilerini belirlemek amacıyla “Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği” (OSAÖ), (EK-3) ve anneden algıladıkları psikolojik kontrolü belirlemek amacıyla “Psikolojik Kontrol Ölçeği” (PKÖ), (Ek-4) kullanılmıştır. Bu bölümde ölçeklere ait ayrıntılı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Bir sayfadan oluşan Kişisel Bilgi Formu orta ve geç çocukluk dönemindeki çocuklar için hazırlanmıştır. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların doğum tarihi ve yaşlarını, cinsiyetlerini ve 2. Oturumda karışıklık olmaması adına hangi sınıfta olduklarının bilgisini ve isimlerini isteyen bir form hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formlarının bir kopyası EK 1’de verilmiştir.

3.4.2. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (KGBÖ)

1996 yılında Kerns ve arkadaşları (Klepac ve Cole) ile geliştirilmiş olan Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (KGBÖ) 15 maddeden oluşan ve orta çocukluk ve ergenlik öncesi dönem olan 9-12 yaş aralığına uygun çocuklar için geliştirilmiştir. Ölçekte, çocukların bağlanma figürlerinin (a) duyarlı ve ulaşılabilir olacaklarına ne oranda güvendiklerini (örnek madde: “Bazı çocukların annelerinin yardım edeceklerine inanmaları kolaydır ama bazı çocuklar için ise annelerine inanmak zordur”). (b) stres altında iken bağlanma figürlerine güvenme eğilimlerini (örnek madde: “Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanlarına giderler ama bazı çocuklar da üzgün olduklarında annelerinin

yanlarına gitmezler”) ve (c) bağlanma figürleri ile iletişim kurma kolaylığını ve isteklilik düzeylerini (örnek madde: “Bazı çocuklar annelerinin onları dinlemediklerini düşünürler ama bazı çocuklar da annelerinin onları gerçekten dinlediklerini düşünürler”) ölçmeyi amaçlamaktadır (Kerns, Klepac ve Cole, 1996).

Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği 1982 yılında Harter’ın Benlik Alanlarında Yeterlik Algısı Ölçeği’nin biçimi (“Bazı çocuklar..... Ama.....Bazı çocuklar”) baz alınarak geliştirilmiştir. Bu soru formatında her bir soru için aynı boyutta karşılıklı olarak zıt yönlerde ayrı olan iki çocuğun tanımını vermektedir (örn., “Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirlere AMA bazı çocuklar annelerine güvenip güvenmeyecekleri konusunda emin değildirlere”). İlk olarak katılımcılardan bu iki çocuk içinden hangisine daha çok benzediklerini seçmeleri, daha sonra da seçtikleri çocuğa “Biraz” mı yoksa “Çok” mu benzediklerini işaretlemeleri istenmektedir. Bu şekilde her bir madde 4 aralıklı ölçek üzerinden değerlendirilmiş olacaktır.

Çocuklar hem anne hem de baba formunu ayrı ayrı olacak şekilde doldurmaktadırlar. Fakat evde üvey bir ebeveyn yaşıyorsa anket bu ebeveyn için doldurulacaktır. Her madde 1 ile 4 arasında puanlandıktan sonra ve ters yönde yazılmış 7 madde (2., 5., 7., 8., 11., 12. ve 14. maddeler) tekrar kodlandıktan sonra ölçek toplam puanı üzerinden (15-60 arasında değişen puanlarla) veya madde sayısına bölünerek ortalama değerler üzerinden ebeveynlere karşı güvenli bağlanmaya karşılık gelmektedir. Puanların yüksek oluşu ebeveynlere güvenli bağlanmayı işaret etmektedir.

Kerns, Klepac ve Cole 1996 yılında yaptıkları ilk çalışmalarında Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği’nin yüksek düzeyde iç tutarlık güvenilirliğine (Cronbach $\alpha = .84$) ve test tekrar test güvenilirliğine ($r = .74$) sahip olduğunu göstermişlerdir.

Ölçeğin Türk örnekleme üzerinde geçerlik-güvenirlilik çalışmasının yapan Sümer ve Anafarta Şendağ 2009 yılında 194 katılımcıdan oluşan çalışmayı ilköğretim 5. Ve 6. sınıf öğrencilerine uygulamışlardır. Bulgulara bakıldığında Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği’nin Türk örnekleme için psikometrik özellikleri açısından yeterli olduğu görülmüştür. Sümer ve Anafarta Şendağ’ın yaptığı çalışmaya göre ölçeğin Cronbach alfa değeri anne formu .84 ve baba formu için .88 bulunmuştur (Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009).

Çalışmada çocuklardan hem anne hem baba formunu doldurmaları istenmiş ancak sadece

anne formunun verileri analiz aşamasında kullanılmıştır. Bu çalışmada ölçek iç tutarlığı katsayısı olan Cronbach α değeri anne formu .65 olarak hesaplanmıştır.

3.4.3. Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği (OSAÖ)

Ölçek, ergenlerin olumlu sosyal beceri ve davranışa sahip olan arkadaşlara ne derecede sahip olduklarını sınamak için geliştirilmiştir. Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından geliştirilen ölçek 4 maddeden (örn., “*Arkadaşlarım genelde dürüst ve güvenilirdir.*”) oluşan tek faktörlü bir yapıya sahiptir, ayrıca likert tipi cevaplama yöntemi kullanılmıştır (1 = bana hiç uymuyor; 4 = bana tamamen uyuyor). Ölçeğin orijinal çalışmasında Tilton-Weaver ve Galambos ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını .64 olarak bulmuşlardır.

Ölçeğin Türkiye’de yapılan geçerlik-güvenirlik çalışmasında (Sayıl ve arkadaşları, 2008), ölçek 626 kız ve 551 erkek olmak üzere toplam 1177 örneklem üzerinden sınanmıştır. Yapılan çalışmada ergenlerin yaş ranjı 12-18 arasında değişmektedir. Bu çalışmada ölçek iç tutarlığı katsayısı olan Cronbach α değeri .72 olarak hesaplanmıştır.

3.4.4. Psikolojik Kontrol Ölçeği (PKÖ)

Anne babaların ruhsal açıdan çocukları üzerinde hakimiyet kurmalarını ifade eden psikolojik kontrol, ölçek haline getirilmeden önce ilk olarak Barber ve Schaefer tarafından Ebeveyn Davranışları Envanterini (Child Report of Parental Behavior Inventory – CRPBI) baz alarak meydana getirilmiş 8 maddeden (örn., “Annem / babam bir birey olarak bana saygı duymaz – konuşmama izin vermez, diğerlerini bana tercih eder”) oluşmaktadır. Ölçek 1- hiç uymuyor, 4- tamamen uyuyor şeklinde dördümlü likert tipi ölçek olarak geliştirilmiştir. Psikolojik Kontrol Ölçeği, sözel ifadelerin sınırlanması, kişisel saldırı, suçluluk yaratma, sevginin esirgenmesi ve tutarsız duygusal davranış maddelerinden meydana gelmektedir.

Ölçeğin orijinal hali beş ve sekizinci sınıfa giden ergenler üzerinde yapılmış, ergenlerin cinsiyeti ve anne-babaya göre yapılan faktör analizinde %42-46 varyanslı tek faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .80-.83 arasında değişmektedir (Barber, 1996).

Türkçe'ye uyarlama çalışmasında, ölçeğin psikometrik açıdan özellikleri, 427 kız ve 350 erkek olmak üzere toplam 777 ergende sınanmış, 11.9 ile 18.3 arasında değişen yaş ranjına sahip katılımcıların yaş ortalaması 14.9 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılığı anne formu için .79, baba formu için .83 olarak hesaplanmıştır (Sayıl ve Kındap, 2010). Ölçek puanlarında yüksek puan annenin psikolojik kontrol uygulamasının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışmada ölçek iç tutarlılığı katsayısı olan Cronbach α değeri anne formu için .64 olarak hesaplanmıştır.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Çalışmanın veri analizi için, değişkenler arası ilişkilerin analiz edilmesinde IBM SPSS Statistics Version 22 programı kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen ölçekler tarandıktan sonra veriler SPSS 22 programına aktarılmıştır. İlk etapta uç noktalarda yer alan katılımcıları görebilmek adına veri temizliği yapılmış, hesaplanan uç değerler analize dahil edilmemiştir.

Verilerin normallik dağılımını görebilmek adına varyans homojenliği dağılımına bakan Levene Testi uygulanmıştır. Katılımcıların tüm ölçeklerden aldıkları puan düzeylerini belirleyebilmek adına ayrı ayrı (KGBÖ-A, OSAÖ ve PKÖ) frekans analizi uygulanmıştır. İki grubun arasındaki farkı görebilmek için, cinsiyet ve KGBÖ-A, cinsiyet ve OSAÖ, cinsiyet ve PKÖ için ise t-testi yapılmıştır. Diğer alt problemlerde iki değişken arasındaki ilişkiye bakıldığından dolayı KGBÖ-A ve OSAÖ, KGBÖ-A ve PKÖ, OSAÖ ve PKÖ için korelasyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon katsayısı değişkenleri normal dağılım göstermesi sebebiyle Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Devam eden bölümde, araştırmada incelenen değişkenlere ilişkin elde edilen bulgular sunulmuştur.

4. BULGULAR

Devam eden bölümlerde, öğrencilerin ölçek toplam puanlarının ortalaması ve ölçek maddelerinin sayısı ve hesaplanan yüzdeleri verilmiştir. Ayrıca katılımcıların ölçek toplam puanlarının ortalaması cinsiyet farklılığına göre incelenmiş ve yapılan analizler sunulmuştur.

4.1. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların KGBÖ-A Puanları

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği puanlarının ne düzeyde olduğunu test etmek amacıyla frekans değerleri analizi uygulanmıştır. Öğrencilerin KGBÖ-A toplam puanlarının betimleyici istatistikleri Tablo 4.1.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1.1. Öğrencilerin KGBÖ Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistikleri

N	\bar{X}	SS	Varyans	En Düşük Değer	En Yüksek Değer
153	44,14	5,79	33,51	23,00	54,00

Çalışmaya katılan orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların toplam sayısı ($N = 153$), KGBÖ-A’den aldıkları toplam puanının ortalaması 44,14, medyanı 45, standart sapması 5,79, en düşük değeri 23, en yüksek değerinin 54 olduğu görülmektedir.

4.2. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların OSAÖ Puanları

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği puanlarının ne düzeyde olduğunu test etmek amacıyla frekans değerleri analizi uygulanmıştır. Öğrencilerin OSAÖ toplam puanlarının betimleyici istatistikleri Tablo 4.2.1.’de verilmiştir.

Tablo 4.2.1.: Öğrencilerin OSAÖ Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistikleri

N	\bar{X}	SS	Varyans	En Düşük Değer	En Yüksek Değer
153	12,95	2,69	7,23	4,00	16,00

Çalışmaya katılan orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların toplam sayısı ($N = 153$), OSAÖ'den aldıkları toplam puanının ortalaması 12,95, medyanı 14, standart sapması 2,69, en düşük değeri 4, en yüksek değerinin 16 olduğu görülmektedir.

4.3. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların PKÖ Puanları

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların Psikolojik Kontrol Ölçeği puanlarının ne düzeyde olduğunu test etmek amacıyla frekans değerleri analizi uygulanmıştır. Öğrencilerin PKÖ toplam puanlarının betimleyici istatistikleri Tablo 4.3.1'de verilmiştir.

Tablo 4.3.1.: Öğrencilerin PKÖ Toplam Puanlarının Betimleyici İstatistikleri

N	\bar{X}	SS	Varyans	En Düşük Değer	En Yüksek Değer
153	11,68	3,63	13,17	8,00	26,00

Çalışmaya katılan orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların toplam sayısı ($N = 153$), PKÖ'den aldıkları toplam puanının ortalaması 11,68, medyanı 11, standart sapması 3,63, en düşük değeri 8, en yüksek değerinin 26 olduğu görülmektedir.

4.4. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Cinsiyetine Göre KGBÖ-A Puanları Farkı

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların cinsiyet ve KGBÖ-A puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde t-Testi uygulanmıştır. Tablo 4.4.1'de öğrencilerin cinsiyetlerine göre KGBÖ-A toplam puanlarının betimleyici istatistikleri verilmiştir.

Tablo 4.4.1.: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre KGBÖ-A t Testi Analiz Sonuçları

Cinsiyet	n*	\bar{x}	SS	t	df	p
Kız	67	44,01	6,41789	-0,24	151	,81
Erkek	86	44,2423	5,28346			

*N = 153

Tüm katılımcıların ($N = 153$) KGBÖ-A puanları cinsiyete göre ayrı ayrı hesaplandığında; kız katılımcıların ($N = 67$) ölçek toplam puanlarının ortalamalarının 44,01 olduğu, standart sapmasının ise 6,42'dir. Erkek katılımcıların ($N = 86$) ölçek toplam puanlarının ortalamalarının 44,24 olduğu görülmektedir, standart sapmalarının ise 5,28 olduğu hesaplanmıştır.

Katılımcıların cinsiyetine yönelik yapılacak analizlerden önce Levene testi uygulanarak varyansların homojenliği dağılımı testi yapılmış ve verilerin varyans homojenliği sağladığı saptanmıştır, $F(151) = 3,20$, $p > .05$. Bu nedenle, söz konusu değişkene parametrik bir test olan t testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin KGBÖ-A toplam puanlarının arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur, $t(151) = -0,24$, $p > .05$. Cinsiyet değişkenine ilişkin varyans homojenliği testi sonuçları Tablo 4.4.1'de verilmiştir.

4.5. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Cinsiyetine Göre OSAÖ Puanları Farkı

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların cinsiyet ve OSAÖ puanları arasından anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde t-Testi uygulanmıştır. Tablo 4.5.1'de öğrencilerin cinsiyetlerine göre KGBÖ-A toplam puanlarının betimleyici istatistikleri verilmiştir.

Tablo 4.5.1.: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre OSÖA t Testi Analiz Sonuçları

Cinsiyet	n*	\bar{x}	SS	t	df	p
Kız	67	13,42	2,61	1,899	151	0,06
Erkek	86	12,59	2,71			

*N = 153

Tüm katılımcıların ($N = 153$) OSAÖ puanları cinsiyete göre ayrı ayrı hesaplandığında; kız katılımcıların ($N = 67$) ölçek toplam puanlarının ortalamalarının 13,42 olduğu, standart sapmasının ise 2,61'dir. Erkek katılımcıların ($N = 86$) ölçek toplam puanlarının ortalamalarının 12,59 olduğu görülmektedir, standart sapmalarının ise 2,71 olduğu hesaplanmıştır.

Katılımcıların cinsiyetine yönelik yapılacak analizlerden önce Levene testi uygulanarak varyansların homojenliği dağılımı testi yapılmış ve verilerin varyans homojenliği sağlanmadığı saptanmıştır, $F(151) = 0,64$, $p > .05$. Bu nedenle, söz konusu değişkene parametrik bir test olan t testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin OSAÖ toplam puanlarının arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur, $t(151) = 1,899$, $p > .05$. Cinsiyet değişkenine ilişkin varyans homojenliği testi sonuçları Tablo 4.5.1'de verilmiştir.

4.6. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Cinsiyetine Göre PKÖ Puanları Farkı

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların cinsiyet ve PKÖ puanları arasından anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla veriler üzerinde t-Testi uygulanmıştır. Tablo 4.6.1'de öğrencilerin cinsiyetlerine göre KGBÖ-A toplam puanlarının betimleyici istatistikleri verilmiştir.

Tablo 4.6.1.: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre PKÖ t Testi Analiz Sonuçları

Cinsiyet	n*	\bar{X}	SS	t	df	p
Kız	67	11,35	3,78014	-.98	151	,330
Erkek	86	11,93	3,50853			

*N = 153

Tüm katılımcıların ($N = 153$) PKÖ puanları cinsiyete göre ayrı ayrı hesaplandığında; kız katılımcıların ($N = 67$) ölçek toplam puanlarının ortalamalarının 11,35 olduğu, standart sapmasının ise 3,78'dir. Erkek katılımcıların ($N = 86$) ölçek toplam puanlarının ortalamalarının 11,93 olduğu görülmektedir, standart sapmalarının ise 3,51 olduğu hesaplanmıştır.

Katılımcıların cinsiyetine yönelik yapılacak analizlerden önce Levene testi uygulanarak varyansların homojenliği dağılımı testi yapılmış ve verilerin varyans homojenliği sağlanmadığı saptanmıştır, $F(151) = 0,79, p > .05$. Bu nedenle, söz konusu değişkene parametrik bir test olan t testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin PKÖ toplam puanlarının arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur, $t(151) = -0,98, p > .05$. Cinsiyet değişkenine ilişkin varyans homojenliği testi sonuçları Tablo 4.6.1’de verilmiştir.

4.7. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların KGBÖ-A Puanları ve OSAÖ Puanları Arasındaki İlişki

Araştırma değerleri olan anneye bağlanma ve olumlu sosyal arkadaşlık arasındaki ilişkiyi sınamak adına korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki parametrik çıktığı için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi uygulanmıştır ve sonuçlar Tablo 4.7.1’de verilmiştir.

Tablo 4.7.1. Öğrencilerin KGBÖ ve OSAÖ toplam puanları arasındaki pearson korelasyon analizi

		OSAÖ Toplam Puanı
KGBÖ Toplam Puanı	r	,16*
	p	,043
	N	153

*.05’te anlamlıdır.

Analiz sonucunda Tablo 4.7.1 incelendiğinde anneye olan bağlanma ile olumlu sosyal arkadaşlık ($r = .16, p < .05$) değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir korelasyon bulunmuştur.

4.8. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların KGBÖ-A Puanları ile PKÖ Puanları Arasındaki İlişki

Araştırma değerleri olan anneye bağlanma ve psikolojik kontrol arasındaki ilişkiyi sınamak adına korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki parametrik çıktığı için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi uygulanmıştır ve sonuçlar Tablo 4.8.1’de verilmiştir.

Tablo 4.8.1. Öğrencilerin KGBÖ ve PKÖ toplam puanları arasındaki pearson korelasyon analizi

		PKÖ Toplam Puanı
KGBÖ Toplam Puanı	<i>r</i>	-,38**
	<i>p</i>	,000
	<i>N</i>	153

**.,05’te anlamlıdır.

Analiz sonucunda Tablo 4.8.1 incelendiğinde anneye olan bağlanma ile psikolojik kontrol ($r = -.38$, $p < .05$.) değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir korelasyon bulunmuştur.

4.9. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların, OSAÖ Puanları ve PKÖ Puanları Arasındaki İlişki

Araştırma değerleri olan psikolojik kontrol ve olumlu sosyal arkadaşlık arasındaki ilişkiyi sınamak adına korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki parametrik çıktığı için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi uygulanmıştır ve sonuçlar Tablo 4.9.1’de verilmiştir.

Tablo 4.9.1. Öğrencilerin PKÖ ve OSAÖ toplam puanları arasındaki pearson korelasyon analizi

		OSAÖ Toplam Puanı
PKÖ Toplam Puanı	<i>r</i>	-,231**
	<i>p</i>	,004
	<i>N</i>	153

** .01 düzeyinde anlamlıdır.

Analiz sonucunda Tablo 4.8.1 incelendiğinde psikolojik kontrol ile olumlu sosyal arkadaşlık ($r = -.23$, $p < .05$) değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir korelasyon bulunmuştur.

5. TARTIŞMA ve YORUM

Araştırmanın ana problemi “Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma ölçeği puanları ile olumlu sosyal arkadaşlık ölçeği puanları ve psikolojik kontrol ölçeği puanları arasında ilişki var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir. Bu bölümde orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma, psikolojik kontrol ve olumlu sosyal arkadaşlık puanları ile cinsiyete ilişkin fark puanları; bağlanma ile psikolojik kontrol, bağlanma ile olumlu sosyal arkadaşlık ve psikolojik kontrol ile olumlu sosyal arkadaşlık puanları arasındaki ilişki bulgular doğrultusunda tartışılıp yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında ilk olarak tüm ölçeklerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan analizlerde orta ve geç çocukluk dönemindeki öğrencilerin bağlanma puanları (en düşük 23 ve en yüksek 54 olmak üzere), ölçekten alınabilecek maksimum ve minimum puanlar göz önünde bulundurulduğunda (en düşük 15 ve en yüksek 60 olmak üzere) uç noktalarda denilebilecek bir bağlanma puanı görülmediği söylenebilir. Öte yandan olumlu sosyal arkadaşlık ölçeği hakkında alınan puanlar göz önünde bulundurulduğunda (en düşük 4 ve en yüksek 16 olmak üzere) ve ölçekten alınan taban-tavan puanlara bakıldığında (en düşük 4 ve en yüksek 16 olmak üzere), alınan yüksek puan, yüksek oranda olumlu arkadaşlara sahip olduğunu düşünen öğrencilerin olduğu; diğer taraftan ise bu düşüncelerin kendisine tamamen uymadığını düşünen öğrencilerin de çıktığı görülmektedir. Araştırılan diğer konu olan psikolojik kontrol ölçeğinde ise, orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların annelerinden algıladıkları kontrolle ilgili ortaya çıkan puanlara bakılırsa (en düşük 8 ve en yüksek 26 olmak üzere) ve ölçeğin kendi maksimum ve minimum değerleri göz önünde bulundurulursa (en düşük 8 ve en yüksek 32 olmak üzere), annesinden algılanan psikolojik kontrolü maksimum seviyede yaşayan herhangi bir öğrenci olmadığı görülmektedir.

5.1. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Cinsiyetine Göre Ölçek Toplam Puanları Arasındaki Fark

Araştırmadaki katılımcıların cinsiyetine göre KGBÖ-A toplam puanları arasındaki fark incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, orta ve geç çocukluk dönemindeki

çocukların puanları kız ve erkek öğrencilerin cinsiyete göre bağlanma puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Elde edilen bu bulguda, çalışmaya katılan çocukların bağlanma düzeyleri kız ya da erkek olmalarından etkilenmemektedir yorumu yapılabilir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, çalışmanın sonucuna paralel olduğu kadar karşıt olan bulgular da görülmektedir. Sümer ve Anafarta Şendağ'ın (2009) yaptığı çalışmada orta ve geç çocukluk dönemindeki çocuklara Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği uygulanmıştır. Cinsiyet bakımından anne ve babaya bağlanmada önemli farklılıklar olmadığı, fakat babaya bağlanmanın öneminin orta ve geç çocukluk döneminde arttığı ortaya koyulmuştur. Sözügeçer'in (2011) çalışmasında davranış problemleri, bağlanma stilleri, aile işlevleri ve anne kabul algıları incelenmiştir. Çalışmada 11-12 yaş arasındaki öğrencilerin güvenli bağlanma puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir. Kurt, Sayıl ve Kındap Tepe'nin yaptığı (2013) ve psikolojik kontrol ile yalnızlık düzeyleri ve bu ilişkide kişiler arası güven ve anne babaya bağlanmayı inceleyen çalışmada yaş ranjı 17 ile 25 arasında olan katılımcılardan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre ebeveynlerine daha güvenli bağlandıkları belirtilmiştir. Benzer şekilde, Kurt'un (2010), bireyin ebeveyninden algıladığı psikolojik kontrol ile psikososyal işlevselliği arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkilerde kişilerarası güven duygusu ile ebeveyn ve akrana güvenli bağlanmanın rolleri incelenmiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla ebeveyne karşı daha güvenli bağlar kurdukları ifade edilmiştir. Ulaşılabilen literatür incelendiğinde orta ve geç çocukluk döneminde yer alan kız çocuklarında bağlanma düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmadaki katılımcıların cinsiyetine göre OSAÖ toplam puanları arasındaki fark incelenmiştir. Olumlu sosyal arkadaşlık dönemindeki kız ve erkek öğrencilerin cinsiyete göre olumlu sosyal arkadaşlık puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, araştırmanın sonucuna paralel ve karşıt bulgular olduğu görülmektedir. Kındap, Sayıl ve Kumru'nun (2008) yaptığı ve yaş ranjı 12-18 olan çalışmada 7-10. Sınıflarda okuyan toplam 409 ergenin olumlu sosyal arkadaşlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre kızların erkeklere göre daha fazla olumlu arkadaşına sahip olduğu görülmektedir. Kındap, Tepe ve Sayıl'ın (2012) çalıştığı ve ölçme araçları olarak Psikolojik Kontrol- Saymazlık, İzleme, Olumlu Arkadaşlık Niteliği, İlişkisel Saldırganlık, Sosyal Doyum ve Yalnızlık ile UCLA Yalnızlık ölçeği kullanılan çalışmada; kız ergenler, erkek ergenlere göre arkadaşlık niteliğini daha olumlu algılamak,

erkeklerin kızlara göre daha çok oranda ilişkisel saldırganlık geliştirip babalarının otorite olarak izlemesinden daha fazla etkilendiği ortaya koyulmuştur. Kındap, Sayıl ve Kumru'nun çalışmasında (2008), annenin davranışsal kontrolü ve psikolojik kontrolü ile ergenin arkadaşlıkları, psikososyal ve akademik uyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu çalışmada, kız öğrencilerin algıladıkları psikolojik kontrol düzeyi ile sapkın arkadaşlık düzeyi arasında anlamlı ve olumlu yönde bir ilişki bulunmuştur. 10-18 yaş arası olumlu sosyal davranışların gelişimsel süreçlerinin araştırıldığı çalışmada, katılımcıların olumlu sosyal davranışlarının orta çocukluktan geç ergenliğe kadar aynı seviyede kaldığı görülmüş ve bu süreçler düşük, orta ve yüksek olumlu sosyal davranış olarak derecelendirilmiştir. Sonrasında yapılan davranış problemleri ölçümünde orta ve yüksek olumlu sosyal davranış sürecine sahip ergenlerde daha düşük dışsallaştırma problemlerinin yordandığı görülmüştür. Yüksek olumlu sosyal davranışın ise sadece kızlarda daha düşük içselleştirme problemleri ile bağlantılı olduğu saptanmıştır (Flynn, Ehrenreich, Beron ve Underwood, 2015).

Araştırmadaki katılımcıların cinsiyetine göre PKÖ toplam puanları arasındaki fark incelenmiştir. Orta ve geç çocukluk dönemindeki kız ve erkek öğrencilerin cinsiyete göre psikolojik kontrol puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, çalışmanın sonucuna paralel olduğu kadar karşıt olan bulgular olduğu da görülmektedir. Sayıl ve Kındap'ın 2010 yılında yaptıkları çalışmada, yaşları 11 ile 18 yaş arasında değişen 885 ilköğretim ve lise öğrencisinin ebeveyninden algıladığı psikolojik kontrol ölçülmüş ve sonuç olarak erkeklerin kızlardan daha yüksek psikolojik kontrol puanına sahip olduğu bulunmuştur. Kındap Tepe ve Sayıl'ın (2012) çalıştığı ve ölçme araçları olarak Psikolojik Kontrol- Saymazlık, İzleme, Olumlu Arkadaşlık Niteliği, İlişkisel Saldırganlık, Sosyal Doyum ve Yalnızlık ile UCLA Yalnızlık ölçeği kullanılan çalışmada; yaşları 11 ile 18 arasında değişen 7., 8., 9. ve 10. sınıf öğrencisi olan 780 katılımcı yer almıştır. Yapılan araştırma sonucunda kız ergenlerin erkek ergenlere göre ebeveyn davranışsal kontrolünü yüksek algıladığı, erkek ergenlerin kız ergenlere göre ebeveynlerinden psikolojik kontrolü daha yüksek algıladığı bulunmuştur. Buna ek olarak, kız ergenlerin annelerinden algılanan psikolojik baskıdan etkilendikleri sonucuna varılmıştır. Bireyin ebeveyninden algıladığı psikolojik kontrol ile psikososyal işlevselliği arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkilerde kişilerarası güven duygusu ile ebeveyn ve akrana güvenli bağlanmanın rolleri incelenmiştir (Kurt, 2010). Algılanan psikolojik kontrol açısından, erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla hem anne hem de babadan yoğun kontrol algıladıkları ifade edilmektedir. Kındap, Sayıl ve Kumru'nun

çalışmasında (2008), annenin davranışsal kontrolü ve psikolojik kontrolü ile ergenin arkadaşlıkları, psikososyal ve akademik uyumu arasındaki ilişkileri çalışılmıştır. Psikolojik kontrolün cinsiyete göre farklılaşmadığı; kız ergenlerin anneleri tarafından daha çok denetlendiklerini düşünmeleri kızların okul başarısında artış sağladığı, bunun yanında anneden algılanan davranışsal kontrolün kız ve erkek ergenlerde yalnızlığı azaltarak benlik değerini yükselttiği belirtilmiştir. 658 üniversite öğrencisine uygulanan çalışmada (Kurt, Sayıl ve Kındap Tepe, 2013), kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha az psikolojik kontrol algıladıkları görülmüştür. Barber'ın (1996), çocukların ebeveyn psikolojik kontrolünün yapısına odaklanmanın toplumsallaştırma araştırmalarındaki değerinin incelendiği çalışmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre annelerinden daha fazla psikolojik kontrol algıladıkları ifade edilmektedir. Aksoy, Kahraman ve Kılıç'ın (2008), anne-baba desteği ve izleme davranışlarının ergenler tarafından nasıl algılandığının incelemek amacıyla yapılan çalışmalarında kız ve erkek öğrenciler arasında algılanan anne izleme puanları anlamlı düzeyde fark bulunduğu belirtilmiştir. Annelerin kız çocuklarını erkek çocuklara göre daha fazla izledikleri ifade edilmektedir. Annenin psikolojik ve davranışsal kontrolünün ergenin zamandaş ve bir yıl sonraki uyuma etkisinin incelendiği çalışmada, annelerin erkek ergenlere, kızlara oranla daha çok psikolojik kontrol uyguladığı görülmüştür (Sönmez, 2011). Yapılan boylamsal bir çalışmada (Blossom, Fite, Frazer, Cooley ve Evans, 2016), psikolojik olarak kontrol eden ebeveynlerin stratejilerinin, duygudurumu düzgün olan ve olmayan 8-12 yaş arasındaki 271 ilköğretim okulu öğrencisinin ilişkisel ve fiziksel saldırganlık düzeylerine olan etkisi incelenmiştir. Çocukları psikolojik olarak kontrol eden ebeveynlik stratejilerinin, duygusal açıdan iyi düzenlenmiş çocuklar arasında artan ilişkisel saldırganlık ve azalmış fiziksel saldırganlığa yol açılmasına; öte yandan duygusal açıdan düzensiz çocuklar arasında azalan ilişkisel saldırganlık ve artan fiziksel saldırganlığa yol açılmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir. Ulaşılabilen literatür incelendiğinde yapılan bu çalışma ile aynı doğrultuda daha az çalışma olduğu ve çoğunlukla erkek çocukların kız çocuklarına göre annelerinden daha çok psikolojik kontrol algıladıkları görülmektedir. Ebeveyne yönelik algılanan psikolojik kontrolün; ergenlerin depresyon, kaygı ve öfke belirtileri üzerine yapılan çalışmada mükemmeliyetçiliğin aracı rolü incelenmiştir. Örneklemde 15-17 yaşları arasında 423 öğrenci bulunmaktadır. Erkeklerde ebeveynden algılanan psikolojik kontrol düzeyinin kızlara göre daha yüksek olduğu, düşük SED grubundaki bireylerin, orta ve yüksek SED grubundaki bireylere göre anneye bağlı daha fazla psikolojik kontrol algıladıkları,

orta ve yüksek SED grubundaki bireyler için ise bir farklılık olmadığı belirtilmiştir. Buna ek olarak annenin eğitim düzeyi düşüktüçe, anneden algılanan psikolojik kontrol artmaktadır. Anneden algılanan psikolojik kontrolün artması, depresyon, kaygı ve öfke düzeyinin, dışa ve içe çevrilmiş öfkenin arttığı, buna ek olarak anneden algılanan psikolojik kontrol ile duygudurum bileşenlerinin olumlu yönde ve en yüksek depresyonu gösterdiği açıklanmıştır (Pulat, 2011).

5.2. Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Ölçeklerden Aldıkları Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon İlişkisi

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma ölçeği puanları ve olumlu sosyal arkadaşlık ölçeği puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma puanları ile olumlu sosyal arkadaşlık puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Anne ile çocuk arasındaki bağ güçlü ve kaliteli, çocuğun anneden algıladığı güven ve doyum yüksek olduğunda, çocuğun arkadaşlık ilişkilerine de olumlu yönde yansıdığı çıkarımı yapılabilir. Yaşam süresinde sosyalleşmemize en temel etken olan anne ile kurulan ilişkinin niteliği, çocuğun anneden bağımsız olarak kurduğu ilişkileri de pozitif yönde etkilediği açıklaması yapılabilir. 6-8 yaş aralığındaki çocuklar yapılan araştırmada, çocuğun yaşadığı bireysel sıkıntıya karşı annenin gösterdiği ilgi ve cevap verme sürecinin, çocuğun empati kurma ve olumlu sosyal davranışlarıyla bağlantılı olduğu saptanmıştır (Davidov ve Grusec, 2006). Davidov ve Grusec' in çalışmasında annenin gösterdiği ilgi ve cevap verme hızı, çocuğun anneye bağlanma davranışına karşı annenin göstereceği bir tepki olarak ifade edilebilir. Buradan yola çıkarak bu çalışmanın bu sorusu ile paralel bir çalışma olduğu söylenebilir. Fakat ulaşılabilen literatür göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu iki değişkenin direk olarak incelendiği başka bir çalışma bulunmadığı için araştırmanın sonucuna paralel ya da karşıt olan başka herhangi bir bulgu sunulmamaktadır.

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma ölçeği puanları ve psikolojik kontrol ölçeği puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma puanları ile psikolojik kontrol puanları arasında düşük düzeyde negatif yönde bir ilişki olduğu yorumu bulgulara dayanarak yapılabilir. Uygulanan ölçekler çocuktan alınan öz değerlendirme bilgilerini içerse de kısmi olarak

anneninin davranışları çocuğun gözünden yorumlanabilir. Anne ile çocuk arasındaki bağlanmanın verimliliği arttıkça annenin çocuğu psikolojik olarak kontrol etme gereksiniminin azalıyor olduğu yorumu yapılabilir. Bu ise annenin çocukla, onu psikolojik açıdan yönlendirmesine gerek kalmayacak nitelikte bir bağ kurmuş olduğunu düşündürmektedir. Kapçı ve Küçüker'in (2006) üniversite öğrencilerine uyguladığı çalışmada aşırı koruyucu annelik alt ölçeği ile uyguladıkları bağlama ölçeğinin ilgi/kontrol boyutu arasında anlamlı korelasyon elde edilmezken, bağlanma ölçeğinin alt boyutu olan koruma boyutu arasında anlamlı bir korelasyon bulunduğu görülmektedir. Kurt'un (2010) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada, hem kızlarda hem de erkeklerde psikolojik kontrol ve yalnızlık arasındaki ilişkiye ebeveyne bağlanmanın kısmi olarak aracılık ettiği, aracı etki modeli bağlamında ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün ebeveyne bağlanma ile ebeveyne bağlanmanın da gencin yalnızlık düzeyiyle negatif yönde ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Doyle ve Markiewicz'in (2000) araştırmasında, psikolojik kontrolün hem kaygılı hem de kaçınan bağlanma tipleriyle düşük bir ilişki gösterdiği belirtilmiştir.

Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların olumlu sosyal arkadaşlık ölçeği puanları ile psikolojik kontrol puanları arasındaki ilişki incelendiğinde, orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların olumlu sosyal arkadaşlar puanları ile psikolojik kontrol puanları arasında düşük düzeyde negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Çocuğun, anneden algıladığı psikolojik kontrolün düşük oluşu, çocuğun anne tarafından kontrol edilmeye ihtiyaç duyulmuyor oluşuna işaret edebilir. Çocuğun, anne tarafından herhangi bir psikolojik yönlendirmeye maruz kalmıyor oluşu; çocuğu daha özgüvenli, sosyalleşmeye daha yatkın ve akran ilişkilerinde daha nitelikli seçimlere yönlendiriyor olma ihtimalini arttırmaktadır. Buradan yola çıkarak, çocuğun olumlu davranışlar sergileyen arkadaşlar seçiyor olması anne tarafından çocuğu adına akran ilişkilerinde herhangi bir konuda kaygı yaşamamasına ve herhangi bir psikolojik kontrol uygulamasına başvurmuyor olduğu anlamına gelebilir. 200 kız ve 209 erkek öğrenciye uygulanan ve annenin davranışsal kontrolü ve psikolojik kontrolü ile ergenin arkadaşlıkları, psikososyal ve akademik uyumu arasındaki ilişkileri araştırılan çalışmada, psikolojik kontrol ile olumlu sosyal arkadaş sahibi olma arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı görülmüştür. Erkek ergenlerde olumlu özelliklere sahip arkadaşlıkların artmasında, yalnızlıklarının ve saldırganlıklarının azalmasında etken olan unsurun anneden algılanan izleme davranışı olduğu bildirilmiştir (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008). Ayrıca erkek ergenlerin anneden algıladıkları izleme

davranışı arttıkça olumlu özelliklere sahip arkadaşlıkların arttığı ve olumsuz veya sapkın arkadaşlara sahip olma durumunun ise azaldığı belirtilmiştir. Kız öğrencilerde ise psikolojik kontrolün, sapkın arkadaşına sahip olmayı, pozitif yönde ve anlamlı olarak yordadığı belirtilmiştir. Öztürk ve Sayıl'ın (2012) yaptığı çalışmada ergenin uyumu, olumlu ve olumsuz davranışlara sahip arkadaşlarla ilişkisi ile annenin akran yönetimi davranışları arasındaki bağlantıları ve bu bağlantılarda annenin akran yönetiminde yeterliğinin ve arkadaşlara ilişkin endişelerinin aracı rolünü incelemektedir. Ergenin olumsuz davranışlar gösteren arkadaşları arttıkça, anne akran yönetiminde kendini daha az yeterli ve daha fazla endişeli olarak bildirmiş. Ergenin olumlu arkadaşları arttıkça, annenin akran yönetiminde kendini daha yeterli ve ergenin akran ilişkileri hakkında daha az endişeli olarak bildirdiği ifade edilmiştir. Annenin psikolojik ve davranışsal kontrolünün ergenin zamandaş ve bir yıl sonraki uyuna etkisinin incelendiği çalışmada (Sönmez, 2011), annenin uyguladığı olumlu ya da olumsuz kontrolün, hem erkeklerde hem de kızlarda anneye yönelik olumlu sosyal davranışla ilişkileri incelenmek istenmiş. Ebeveynin uyguladığı psikolojik kontrol genellikle sosyalleşmeyi olumsuz yönde etkilerken izleme ve denetlenmenin olumlu sosyalleşmeye katkısı olduğu ifade edilmiştir. Psikolojik kontrol açısından incelendiğinde ise annenin kontrolü, kız ergenlerin anneye karşı gösterdiği olumlu sosyal davranışlarla ilişkili bulunmazken erkek ergenler, annenin psikolojik kontrolü arttıkça anneye yönelik olumlu sosyal davranışlarda daha az bulunduğu belirtilmiştir. 14-26 yaş arasındaki katılımcıların akran ilişkilerini nasıl düzenlediklerinin incelendiği çalışmada ebeveynlerin çocukların akran ilişkilerindeki etkisi çalışılmıştır. Katılımcıların, akran ilişkilerini yönetme ve bu duruma bağlı olarak riskli davranışlarda bulunma ihtimalleri olan durumlarda ebeveyn etkisinin olduğu görülmüştür. Anne-babanın ergene rehberlik etmesi, akran ilişkileri hakkında bilgilendirme yapıyor olması, nerede olduğunu ve neler yaptığını takip ediyor olması durumunun riskli davranış ihtimalleri karşısında koruyucu özellik göstermiştir. Tam aksi yönde olumsuz yönlendirmeler yaparak akran ilişkilerinde kontrol ve baskı altında tutma girişimlerinin ise riskli davranışların ortaya çıkma ihtimalini arttırdığı görülmüştür (Pekel Uludağlı ve Sayıl, 2009). Ebeveyn psikolojik kontrolü ve ergen depresyonunun antisosyal davranış üzerindeki etkilerini ve bu süreçlerde ergen depresyonunun olası aracılık etkisini inceleyen çalışmada yaşları 15 ile 17 arasında değişen 377 öğrenci ile çalışılmıştır. Ergen depresyonunun psikolojik kontrol ile antisosyal davranış arasındaki aracı rolü istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Anne-baba karşılaştırmalarında, annelerin babalardan daha fazla psikolojik kontrol uygulamasında bulunduğu algısı saptanmıştır. Antisosyal davranış

ve psikolojik kontrol uygulamalarının anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Tu, Lee, Chen ve Kao, 2014).

6. ÖNERİLER

Devam eden bölümde çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak, ileride yapılacak araştırmalar için öneriler yer almaktadır.

1. Araştırmada yer alan katılımcı sayısının seçilen ölçeklerin ilişkilendirdiği konu bakımından sınırlı sayıda kaldığı düşünülmektedir. Daha geniş bir örneklem ile yapılacak olan araştırma bu üç konu hakkında daha detaylı bilgilendirme sağlayacaktır.
2. İlk etapta ulaşılabilen öğrenci sayısı (216), ölçek uygulamalarının iki oturumda yapılması sebebiyle 154'e düşmüştür. Daha elverişli koşullar altında ölçeklerin uygulamaları bölünmeden ya da 1. oturuma veya son oturuma gelmeyen öğrencileri (63) takip ederek kalan ölçeklerin uygulamalarını yaptırarak daha çok kişiye ulaşılabilirdi. Daha geniş örnekleme yapılacak araştırmalar, daha ayrıntılı olmasını sağlayıp sonuçların genellenebilirliğini yükselecektir.
3. Araştırmada yaş, anne eğitim durumu ya da babaya bağlanma gibi değişkenler analiz sürecine katılmamıştır. Sonra yapılacak olan benzer konulu çalışmalarda bu değişkenler de göz önünde bulundurulabilir.
4. Araştırma konusu gereği orta ve geç çocukluk döneminde yer alan öğrencilere uygulanmıştır (5. ve 6. sınıf öğrencileri). Benzer konulu araştırma ilk olarak 5. sınıf öğrencilerine, onu takip eden senede ise 6. sınıf olduklarında aynı öğrencilere uygulayarak orta ve geç çocukluk dönemi hakkında daha detaylı bilgi edinilebilir.
5. Çalışmadan elde edilen verilerin anne çocuk ilişkisi temelli konular olduğu göz önünde bulundurulursa, okullarda aile semineri olarak veya eğitim içerikli programlarda paylaşılabilir.

Kaynakça

- Akın, A., Adam Karduz, F. F. ve Akın, Ü. (2014). Arkadaşlık kalitesi ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3 (4), 378-383.
- Aksoy, A. B., Kahraman, Ö. G. ve Kılıç, Ş. (2008). Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izleme ve destek davranışları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (15), 1-14.
- Altınoğlu Dikmeer, İ., Erol, N. ve Gençöz, T. (2014). Emotional and behavioral problems associated with attachment security and parenting style in adopted and non-adopted children. *Turkish Journal of Psychiatry*, 25(4):234-43.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: revisiting a neglected construct.
- Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs Of The Society for Research in Child Development*, 70 (4), 1-151.
- Başer, Z. (2006). *Aileden Algılanan Sosyal Destek İle Kendini Kabul Düzeyi arasındaki İlişkinin İncelenmesi (üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Bayraktar, F., Kındap, Y., Kumru, A. ve Sayıl, M. (2010). Olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ölçeği'nin ergen örnekleminde psikometrik açıdan incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (26), 1-13.
- Berndt, T. J. ve Perry, T. B. (1986). Children's perceptions of friendships as supportive relationships. *Developmental Psychology* 22 (5), 640-648.
- Blossom, J. B., Fite, P. J., Frazer, A. L., Cooley, J. L. ve Evans, S. C. (2016). Parental psychological control and aggression in youth: Moderating effect of emotion dysregulation. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 44, 12–20. Doi: [10.1016/j.appdev.2016.02.006](https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.02.006).

- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Caprara, G. V., Kanacri, B. P. L., Zuffiano, A., Gerbino, M. ve Pastorelli, C. (2015). Why and how to promote adolescents' prosocial behaviors: direct, mediated and moderated effects of the CEPIDEA school-based program. *Journal of Youth Adolescence*, 44, 2211-2229.
- Carlo, G., ve Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(1), 31-44.
- Child Development*, 67 (6), 3296-3319.
- Cumberland, A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C. ve c, S. A. (2005). Age changes in prosocial responding and moral reasoning in adolescence and early adulthood. *Journal of Research on Adolescence: the Official Journal of the Society for Research on Adolescence*, 15(3), 235-260.
- Davidov, M. ve Grusec, J. E. (2006). Untangling the links of parental responsiveness to distress and warmth to child outcomes. *Child Development*, 77, 44-58.
- Demirutku, K. (2007). *Parenting styles, internalization of values, and the self-concept*. Middle East Technical University/The Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Dwyer, K. M. (2005). The meaning and measurement of attachment in middle and late childhood. *Human Development*, 48, 155-182.
- Eisenberg, N., Carlo, G., Murphy, B. ve Van Court, P. (1995). Prosocial development in late adolescence: a longitudinal study. *Society for Research in Child Development*, 66 (4), 1179-1197.
- Eisenberg, N., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., Shepard, S. A., Cumberland, A. ve Carlo, G. (1999). Consistency and development of prosocial dispositions: a longitudinal study. *Child Development*, 70 (6), 1360-1372.
- Ekemen, P. (2015). *Anksiyete bozukluğu olan çocuklarda anksiyete duyarlılığı, bağlanma, öğrenilmiş çaresizlik ve benlik kavramı*. Gediz Üniversitesi/Sosyal

Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*, New York: W. W. Norton.

F. Romm, K ve Metzger, K. (2018). Parental psychological control and adolescent problem behaviors: the role of depressive symptoms. *Journal of Child and Family Studies*. Doi: 10.1007/s10826-018-1064-x.

Flynn, E., Ehrenreich, S. E., Beron, K. J. ve Underwood, M. K. (2015). Prosocial behavior: long-term trajectories and psychosocial outcomes. *Social Development*, 24(3), 462-482.

Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (6. Baskı). Ankara: İmge Yayınevi.

Gül, K. ve Küçükler, S. (2006). Ana babaya bağlanma ölçeği: türk üniversite öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 286-295.

Harma, M. (2008). *The Impact Of Parental Control and Marital Conflict on Adolescents' Self-Regulation and Adjustment*. The Middle East Technical University/The Graduate School of Social Sciences, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context, implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(4), 403-422.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar* (12. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.

Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği. *Türk Psikoloji Yazıları* 11(21), 15-25.

Kındap Tepe, Y. ve Sayıl, M. (2012), Ebeveyn kontrolü ve ergenin sosyal işlevselliği arasındaki bağlantıda ilişkisel saldırganlığın aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27 (70), 119-132.

Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: benlik

değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 23(61), 92-107

- Kırimer, F., Akça, E. ve Sümer, N. (2014). Orta ve geç çocuklukta anneye kaygılı ve kaçınan bağlanma: yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-II orta çocukluk dönemi ölçeğinin yürükçeye uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33), 45-57.
- Kurt, D. (2010). *Algılanan Psikolojik Kontrol ile Gencin Psikososyal İşlevselliği Arasındaki İlişkiler: Kişilerarası Güven İnancı ve Güvenli Bağlanmanın Rolü*. Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, D. Sayıl, M. ve Kındap Tepe, Y. (2013). The relation between parental psychological control and late adolescents' loneliness: the mediator roles of interpersonal trust and attachment. *Turkish Journal of Psychology*, 28(71), 117-119.
- Kurt, D., Sayıl, M., ve Kındap Tepe, Y. (2013). Ana babanın psikolojik kontrolü ile gencin yalnızlığıarasındaki ilişkide kişilerarası güven inancı ve bağlanmanın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2 (71), 105-116.
- Lieberman, M., Doyle, A. B. ve Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: associations with peer relations. *Child Development*, 70(1), 202-213.
- Luengo Kanacri, B. N., Pastorelli, C., Zuffian, A., Eisenberg, N., Ceravolo, R. ve Caprara, G. (2014). Trajectories of prosocial behaviors conducive to civic outcomes during the transition to adulthood: The predictive role of family Dynamics. *Journal of Adolescence*, 37, 1529-1539.
- Murdock, N. L. (2012). Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları. Füsün Akkoyun (Ed.), *Aile Sistemi Kuramları* içinde (s. 420-432).
- O. A., McQuaid, R. J., Matheson, K. ve Anisman, H. (2015). The moderating role of an oxytocin receptor gene polymorphism in the relation between unsupportive social interactions and coping profiles: implications for depression. *Frontiers in Psychology*, 6(1133).

- Oxford Paperback Dictionary Thesaurus & Wordpower Guide (2001). Oxford University Press, New York.
- Özdemir, Ç. (2012). *Algılanan öğretmen kabul-reddinin bazı değişkenler (güvenli bağlanma düzeyleri, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey) açısından incelenmesi*. Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, A. ve Sayıl, F. M. (2012). Ergenlerin arkadaşları ve uyumu ile annenin akran yönetimi davranışları arasındaki ilişkilerde annenin inançlarının aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27 (69), 1-16.
- Pekel Uludağlı, N. ve Sayıl, M. (2009). Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(23), 14-24.
- Pulat, N. (2011). *Ebeveynlerin Uyguladığı Psikolojik Kontrolün Ergenlerin Depresyon, Kaygı ve Öfke Belirtileri Üzerine Etkisi: Mükemmeliyetçiliğin Aracı Rolü*. Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Richaud de Minzi, M. C. (2006). Loneliness and depression in middle and late childhood: the relationship to attachment and parental styles. *The Journal of Genetic Psychology*, 167(2), 189-210.
- Sayıl, M., Kındap, Y., Bayar, Y., Bayraktar, F., Kurt, D., Tığrak, A., ve Yaban, H. (2012). *Ergenlik Döneminde Ebeveynlik ve Ergenin Psikososyal Uyumunu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Sayıl, M., ve Kındap, Y. (2010). Ergenin anne-babadan algıladığı psikolojik kontrol: psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 62-71.
- Schaefer, E. S. (1965). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of Consulting Psychology*, 29(6), 552-557.
- Soenes, B. ve Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insight on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30, 74-99.
- Sönmez, Ş. (2011). *Ergenliğe geçişte annenin davranışsal ve psikolojik kontrolünün*

anne-ergen ilişkisine ve ergenin bir yıl sonraki uyumuna etkisi. Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sözügeçer, Z. (2011). *Çocuklardaki davranış problemlerinin, bağlanma stilleri, aile işlevleri ve anne kabul algıları açısından incelenmesi.* İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Steinberg, L. (2005). Psychological Control: Style or Substance? *New Directions For Child And Adolescent Development, 108.*

Suess, G. J., Grossman, K. E. ve Alan Sroufe, L. (1992). Effects of infant attachment to mother and father on quality of adaptation in preschool: from dyadic to individual organisation of self. *International Journal of Behavioral Development, 15(1), 43-65.*

Sümer, N. ve Anafarta Şendağ, M. (2009). Orta ve geç çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi, 24(63), 86-101.*

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları, 13(25), 42-59.*

Sümer, N., Sayıl, M. ve Kazak Berument, S. (2016). *Anne Duyarlılığı ve Çocuklarda Bağlanma.* İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tdk. gov.tr., (2016). *TÜRK DİL KURUM.* Retrieved 23 November 2016, from http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.591b3739053643.44876330

Tu, Y. C., Lee, H. C., Chan, H. Y. ve Kao, T. F. (2014). A study on the relationships among psychological control, adolescent depression and antisocial behavior in Taiwan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 122, 335 – 343.*

Verschueren, K., Marcoen, A. ve Schoefs, V. (1996). The internal working model of the self, attachment, and competence in five-year-olds. *Society for Research in Child Development, 67(5), 2493-2511.*

Yağmurlu, B., Sanson, A. ve Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.

Yavuzer, H. (2004). *Ana, Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

Sevgili Öğrenciler,

Sizden istenen her maddeyi dikkatlice okuyarak, size uygun seçeneği işaretlemenizdir. Lütfen bütün maddelere cevap veriniz ve boş bırakmayınız. Vereceğiniz yanıtlar yalnızca araştırma amacıyla kullanılacak olup kimliğiniz gizli tutulacaktır. Duyarlılığınız için teşekkür ederim.

Psk. Pınar KAVİ/Ufuk Üniversitesi

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı

1. Adınız Soyadınız: _____

2. Doğum Tarihiniz/Yaşınız: _____

3. Cinsiyetiniz:

Kız Erkek

4. Sınıfınız/Şubeniz: _____

EK 2: Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği-Anne Formu

Nasıl Biriyim? - 1

Şimdi sana seninle ve annenle ilgili bazı sorular soracağız. Her bir cümle için **sadece bir tane** kutucuğu işaretleyeceksin. Ancak bu anketin biraz farklı bir yolla doldurulması gerekiyor. Aşağıdaki sorularda, “AMA” yazan kutunun hemen sağında ve solunda iki çocuk tanımlanmaktadır. Önce bunları oku ve hangisine daha çok benzediğine karar ver. Sonra da seçtiğin tarafa git. Bu çocuğa çok benziyorsan “Bana çok benziyor” kutucuğunu”, biraz benziyorsan “Bana biraz benziyor” kutucuğunu işaretle.

1.

Bana çok benziyor	Bana biraz benziyor	Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirlir.	AMA	Bazı çocuklar annelerine güvenip güvenemeyecekleri konusunda emin değildirlir.	Bana biraz benziyor	Bana çok benziyor
O	O				O	O

2.

Bana çok benziyor	Bana biraz benziyor	Bazı çocuklar yaptıkları her şeye annelerinin çok karıştığını düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar kendi başlarına bir şeyler yapmalarına annelerinin izin verdiğini düşünürler.	Bana biraz benziyor	Bana çok benziyor

3.

Bana çok benziyor	Bana biraz benziyor	Bazı çocuklar için annelerinin yardım edeceğine inanmak kolaydır.	AMA	Bazı çocuklar için annelerinin yardım edeceğine inanmak zordur.	Bana biraz benziyor	Bana çok benziyor

4.

Bana çok benziyor	Bana biraz benziyor	Bazı çocuklar annelerinin onlarla yeterince zaman geçirdiğini düşünürler.	AMA	Bazı çocuklar annelerinin onlarla yeterince zaman geçirmediğini düşünürler.	Bana biraz benziyor	Bana çok benziyor

EK 3: Psikolojik Kontrol Ölçeği Formu

Aşağıda annenizle ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Eğer bu ifadeler ya da belirtilen özellikler annenizin özelliklerine; hiç benzemiyorsa 1'i, biraz benziyorsa 2'yi, benziyorsa 3'ü ve çok benziyorsa 4'ü daire içine alınız. ANNEM,	Annemin özelliklerine hiç benzemiyor.	Annemin özelliklerine biraz benziyor.	Annemin özelliklerine benziyor.	Annemin özelliklerine çok benziyor.
1. Eğer onu utandıracak bir şey yaparsam, beni görmezden gelmeye çalışır.	1	2	3	4
2. Eğer bazı şeylerde onun gibi düşünmezsem bana soğuk davranır.	1	2	3	4
3. Herhangi bir şey hakkındaki hislerimi ve düşüncelerimi değiştirmeye çalışır.	1	2	3	4
4. Ben konuşurken sözümü keser.	1	2	3	4
5. Ailedeki problemler yüzünden beni suçlar.	1	2	3	4
6. Eğer onu kıracak bir şey yaparsam, gönlünü alıncaya kadar benimle konuşmaz.	1	2	3	4
7. Ne zaman bir şey anlatmaya çalışsam konuyu değiştirir.	1	2	3	4

8. Beni eleştirirken geçmişte yaptığım hataları dile getirir.	1	2	3	4
---	---	---	---	---

EK 4: Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği Formu

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuyunuz ve her bir durumu arkadaşlarınızı dikkate alarak düşününüz. eğer arkadaşlarınızı düşündüğünüzde ifade size hiç uymuyorsa 1'i biraz uyuyorsa 2'yi oldukça uyuyorsa 3'ü tamamen uyuyorsa 4'ü daire içine alarak belirtiniz.	Bana hiç uymuyor.	Bana biraz uyuyor.	Bana oldukça uyuyor.	Bana tamamen uyuyor.
1. Çoğunlukla arkadaşım, başı derte olan birine hemen yardım etmeye çalışır.	1	2	3	4
2. Birlikte olduğum arkadaşlar, annem-babam ve öğretmenlerim tarafından beğenilir.	1	2	3	4
3. Arkadaşlarım genelde dürüst ve güvenilirdir.	1	2	3	4
4. En yakın arkadaşlarım üzerlerine düşen sorumluluğu genellikle yerine getirirler.	1	2	3	4

EK 5: Ölçeğin Geliştiricisinden Alınan Onay

 Pinar Kavi <kavipinar@gmail.com> 22.12.2014 ☆

Alıcı: nsumer ▾

Sayın Nebi Sümer merhaba.

Ben Ufuk Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Pinar Kavi. Orta ve geç çocukluk dönemindeki çocukların bağlanma düzeyleri ile olumlu sosyal arkadaşlık düzeyleri ve annelerinin bağlanma stillerinin incelenmesi konulu tezimde Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Yetişkin formunu kullanmak istiyorum. Çalışmama başlamadan önce izninizi almak istedim. İlginiz için teşekkür ederim iyi çalışmalar dilerim.

...

 Nebi Sümer <nsumer@metu.edu.tr> 22.12.2014 ☆

Alıcı: bana ▾

Memnuniyetle kullanabilirsiniz. Başarılar dilerim.
Nebi

iPhone'umdan gönderildi

22 Ara 2014 tarihinde 21:11 saatinde, Pinar Kavi <kavipinar@gmail.com> şunları yazdı:

...

EK 6: Özgeçmiş

Adres Bilgileri	Ankara, Çankaya/Ayrancı
Cep Telefonu	0 (538) 860 84 40
E-Posta	kavipinar@gmail.com

Medeni Durumu	Bekar
Uyruk	Türkiye
Doğum Tarihi	16.02.1988
Doğum Yeri	Manisa/Akhisar
Sürücü Belgesi	B(2010)

EĞİTİM DURUMU	Yüksek lisans öğrencisi
----------------------	-------------------------

YÜKSEK LİSANS 09.2013-Nisan 2019	Ufuk Üniversitesi REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK/Tezli (Tez Konusu: Orta ve Geç Çocukluk Dönemindeki Çocukların Bağlanma Stilleri ile Olumlu Sosyal Arkadaşlık ve Psikolojik Kontrol Düzeyleri Arasındaki İlişki)
LİSANS 09.2008- 06.2013	Ufuk Üniversitesi PSİKOLOJİ

STAJ 2012/5 Ay	Bolu Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Hastanesi - <i>Psikiyatri Kliniği</i> - Stajyer Psikolog
--------------------------	---

DENEYİM	Psikolog , Özel Duyum Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Ankara (03/03/2014 - 15/05/2014)
	Okul Psikoloğu/PDR Birimi , Nar Koleji, Ankara İlkokul (10/02/2014 - 17/02/2014)
	Okul Psikoloğu/PDR Birimi , Anafartalar Koleji, Ankara, Anaokulu, 3. Ve 4. Sınıf (08/09/2014-28/07/2016)
	Okul Psikoloğu , Minik Devler Anaokulu (3/10/2016-28/02/2017)
Şuan çalıştığı kurum:	Okul Psikoloğu/PDR Birimi , Özel Büyük İlkokulu/Okulöncesi ve 1. Sınıf (15.06.2017-)

SEMİNERLER VE KURSLAR
Özgül Öğrenme Güçlüğü Bataryası/ Fenomen Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi/2013
Peabody Kelime Anlama Testi/ Fenomen Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi/2013
Benton Görsel Bellek Testi/ Fenomen Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi/2013
Bender Gestalt/ Fenomen Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi/2013
Ankara Gelişim Envanteri (AGTE) / Fenomen Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi/2013
Marmara Okul Olgunluğu Testi/ Olgü Psikolojik Danışmanlık/2014

Liderlik eğitimi Semineri Sertifikası	
Nöropsikolojik Testler/2012 Nörometrika Medikal Tıp Teknolojileri Ltd. Şti 1. Çizgi Yönünü Belirleme Testi 2. Wisconsin Kart Eşleme Testi 3. İşitsel-Sözel Öğrenme Testi 4. Görsel-İşitsel Sayı Dizileri Testi B Formu 5. Raven Standart Progresif Matrisler Testi	
Kariyer Model Organizasyonu Sertifikası/ Kariyer Model/2010	
17.Ulusal Psikoloji Kongresi/ Boğaziçi Üniversitesi/2012	
Bilge Adam Sertifikası/ MS Office/2010	
16.Ulusal Psikoloji Kongresi/ Mersin Üniversitesi/2010	
American Psychological Association Kredili (Kristene A. Doyle/Olgu Psikolojik Danışmanlık)/2015 - Okul Çağı Çocukları İçin Bilişsel Davranışçı Terapi Yöntemleri - Hiperaktivite ve Dikkat Bozukluğu olan çocuklar için REBT ve CBT Yöntemleri - İnternet ve Oyun Bağımlılığında Yöntemleri - Çocuklarda Öfke Kontrolü Yöntemleri - Yeme Bozuklukları Yöntemleri	
Türk Psikologlar Derneği/ Travma ve Yas Eğitimi/2016 (Ankara'da yaşanan patlamalarla ilgili öğrencilere yaklaşım tarzları) (Doç.Dr. Banu YILMAZ ve Yrd. Doç. Dr.İlgın Gökler Danışman tarafından) Şubat 2016	
Günümüz Çocuklarının Gelişen Öğretmeni Sempozyumu/Özel Nesibe Aydın Okulları/2015	
III. Zeka ve Yetenek Kongresi/Türkiye Eğitim Vakfı ve ODTÜ/2015	
Çocuk Gözüyle İnsan Hakları/Üstün Zekalı ve Yetenekli Çocuklar Derneği/2014	
İpek Üniversitesi Anne-Çocuk Bağlanma Hakkında Bilgilendirme Semineri/2016	
Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği-Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği- TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ/II. ULUSLARARASI ÇOCUK KORUMA KONGRESİ/2016 KASIM	
IV.Zeka ve Yetenek Kongresi/Türkiye Zeka Vakfı ve ODTÜ/KASIM 2016	
VIII. ULUSAL SOSYOLOJİ KONGRESİ/ODTÜ/ARALIK 2016	
BÜYÜK KOLEJ/Beş Parmak Beşi De Birbirinden Farklı Parmak/Prof. Dr. Gelengül HAKTANIR/ŞUBAT 2017	
OYUN TERAPİSİ EĞİTİMİ/Padem/Dr. Selen AYAS/2017 Non Direktif Oyun Terapisi Child Centered (Çocuk Merkezli Oyun Terapisi) Filial Therapy Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisi	
Erken Çocukluk Döneminde Fonolojik Duyarlılık Ölçeği/TPD/Ekim 2017	
BÜYÜK KOLEJ/Beş Parmak Beşi De Birbirinden Farklı Parmak/Prof. Dr. Nurdan Kalaycı, Dr. Serkan Keleşoğlu, ŞUBAT 2018	
Büyük Kolej PDR Aile Semineri, Nisan 2018	
<ul style="list-style-type: none"> Türkiye standardizasyonu yapılan AVLT çalışması veri toplama aşamasında (Görsel işitsel sayı dizileri ve çizgi yönü belirleme testi) yer alan araştırmacılar arasındaydım. (Prof. Dr. Sirel Karakaş ve Doç. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR tarafından yönetilen/2013) 	
Yabancı Dil	Orta Düzey: İngilizce
Bilgisayar Bilgileri	MS Office Programları: İyi derecede